

Musicalia

Journal of the Czech Museum of Music 1–2/2024

Časopis Českého muzea hudby

Jiří Bartholdus Pontanus of Braitenberg and
the Musical Culture of the Rudolfine Period

*Jiří Bartholdus Pontanus z Braitenberka
a hudební kultura rudolfínské doby*

The Promoting of Smetana's Operas
in Hamburg from 1881 to 1897

*Prosazování Smetanových oper
v Hamburku v letech 1881–1897*

Smetana's Prague Carnival
Arranged by Václav Talich

*Smetanův Pražský karneval
v úpravě Václava Talicha*

Guitars in Karel
Boromejský Dvořák's Collection

*Kytary ze sbírky
Karla Boromejského Dvořáka*

NÁRODNÍ
MUZEUM

MUSICALIA

Volume XVI (2024), Nos. 1-2

This journal is published by the National Museum, Prague, Czech Republic.

Ročník XVI (2024), číslo 1-2

Časopis vydává Národní muzeum, Praha, Česká republika.

Musicalia discusses the collections of the Czech Museum of Music in scholarly essays of varying lengths published here for the first time. Studies of sources are complemented by an "Informatorium" about the museum's activities and by rich pictorial material. Articles appearing in Musicalia are published in abstracts in the databases RILM Abstracts of Music Literature and EBSCO.

Časopis Musicalia se zaměřuje na sbírky Českého muzea hudby a představuje je v rozsáhlejších vědeckých studiích a kratších odborných statích. Pramenné studie doplňuje informatorium o činnosti muzea a bohatá obrazová dokumentace. Abstrakta zveřejňují databáze RILM Abstracts of Music Literature a EBSCO.

Editorial Staff / Redakce

Mgr. Tereza Žůrková, Ph.D. (Editor in Chief / vedoucí redaktor)

PhDr. Dagmar Štefancová (Editor / redaktor)

Editorial Board / Redakční rada

Prof. PhDr. Jarmila Gabrielová, CSc. (Univerzita Karlova, ČR); Cav. Dott. Emanuele Gadaleta (Národní muzeum – České muzeum hudby, ČR); dr hab. Paweł Gancarczyk, prof. IS PAN (Polska Akademia Nauk, PL);

Prof. Dr. Thomas Hochradner (Universität Mozarteum Salzburg, Österreich); Mgr. Václav Kapsa, Ph.D. (Akademie věd ČR); PhDr. Jana Lengová, CSc. (Slovenská akadémia vied, SR); Mgr. Vladimír Maňas, Ph.D. (Masarykova

univerzita, ČR); PhDr. Milan Pospíšil, CSc. (Nadace pro dějiny kultury ve střední Evropě, ČR);

Prof. Angela Romagnoli (Università di Pavia, Italia); Janice B. Stockigt FAHA (University of Melbourne, Australia);

Mgr. Dr. Phil. Viktor Velek, Ph.D. (Ostravská univerzita, ČR); PhDr. Jana Vojtěšková, CSc. (Národní muzeum – České muzeum hudby, ČR); Mgr. Bc. Miloš Zapletal, Ph.D. (Slezská univerzita Opava, ČR)

Editorial Address / Adresa

České muzeum hudby, Karmelitská 2, 118 00 Praha 1

Czech Republic / Česká republika

Tel.: +420 224 497 713, +420 224 497 723

Fax: +420 257 322 216

E-mail: tereza.zurkova@nm.cz

Published by / Vydalo: Národní muzeum, Václavské náměstí 1700/68, 110 00 Praha 1

Graphic design and realization / Grafika: Jindřich Fialka

Translation into English / Překlad do angličtiny: Mark Newkirk

Printed by / Tisk: powerprint s.r.o. | Brandejsovo nám. 1219/1 | 165 00 Praha Suchbát

The journal may be ordered at publikace@nm.cz. Direct sales at the stand in the New building of the National Museum, Vinohradská street 1, 110 00 Prague 1, and at the cash desk of the Czech Museum of Music, Karmelitská street 2, 118 00 Prague 1. / Časopis lze objednat na adrese: publikace@nm.cz. Přímý prodej zajišťuje prodejna v Nové budově Národního muzea, Vinohradská 1, 110 00 Praha 1, a pokladna Českého muzea hudby, Karmelitská 2, 118 00 Praha 1.

The electronic version of the journal including the previous issues is available online on the website / Elektronická verze časopisu včetně předchozích čísel je dostupná online na adrese <https://publikace.nm.cz/en/periodicals/musicalia-journal-of-the-czech-museum-of-music-casopis-ceskeho-muzea-hudby>.

Publication of this double issue supported by Ministry of Culture of the Czech Republic (DKRVO 2024–2028, National Museum, 00023272). / Vydání tohoto dvojčísla podpořilo Ministerstvo kultury ČR v rámci institucionálního financování koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2024–2028, 00023272).

Content

MARTA VACULÍNOVÁ – PETR DANĚK: <i>Laudatio ad mutetum</i> . Jiří Bartholdus Pontanus z Braitenberka and the Musical Culture of the Rudolfine Period -----	6
KATEŘINA VIKTOROVÁ: The Promoting of Smetana’s Operas in Hamburg from 1881 to 1897 -----	35
HANA EHLOVÁ: Smetana’s <i>Prague Carnival</i> Arranged by Václav Talich -----	81
VERONIKA VEJVODOVÁ – BARBORA ŠTEVANKA KADLÍČKOVÁ: Dvořák’s <i>Stabat Mater</i> in Vienna in 1888: Presentation of an Unknown Letter from Antonín Dvořák to Alfred Littleton and Period Critical Reaction -----	110
DANIELA KOTAŠOVÁ: Guitars in Karel Boromejský Dvořák’s Collection -----	167
PETR FERENC: On Tour -----	200
Reviews	
<i>Women in Nineteenth-Century Czech Musical Culture: Apostles of a Brighter Future</i> (KATEŘINA NOVÁ) -----	208
Renato Meucci – Gabriele Rocchetti: <i>The Horn</i> (TEREZA ŽŮRKOVÁ) -----	214

Obsah

MARTA VACULÍNOVÁ – PETR DANĚK: <i>Laudatio ad mutetum</i> . Jiří Bartholdus Pontanus z Braitenberka a hudební kultura rudolfínské doby -----	21
KATEŘINA VIKTOROVÁ: Prosazování Smetanových oper v Hamburku v letech 1881–1897 -----	59
HANA EHLOVÁ: Smetanův <i>Pražský karneval</i> v úpravě Václava Talicha -----	97
VERONIKA VEJVODOVÁ – BARBORA ŠTEVANKA KADLÍČKOVÁ: Dvořákovo <i>Stabat Mater</i> ve Vídni v roce 1888: Prezentace neznámého dopisu Antonína Dvořáka Alfredu Littletonovi a reakce dobové kritiky -----	142
DANIELA KOTAŠOVÁ: Kytary ze sbírky Karla Boromejského Dvořáka -----	186
PETR FERENC: Na turné -----	204
Recenze	
<i>Women in Nineteenth-Century Czech Musical Culture: Apostles of a Brighter Future</i> (KATEŘINA NOVÁ) -----	211
Renato Meucci – Gabriele Rocchetti: <i>The Horn</i> (TEREZA ŽŮRKOVÁ) -----	219

Laudatio ad mutetum. Jiří Bartholdus Pontanus z Braitenberka and the Musical Culture of the Rudolfine Period¹

Marta Vaculínová – Petr Daněš

Abstract: Jiří Bartholdus Pontanus z Braitenberka (1550–1614) was one of the leading Catholic intellectuals of the Rudolfine era. Besides having a successful career as a churchman, finishing at the rank of provost of the Metropolitan Chapter, he was also a very prolific author of poetry and prose and a book collector. As a poet, he had an affinity for music from a young age, and he wrote Latin texts for almost all of the more important musicians of Rudolfine Prague, who in return dedicated printed editions of their works to him. After examining the manuscripts of Pontanus's poetry from the library of the Prague Metropolitan Chapter, certain texts used for musical settings have been identified as being by Pontanus. These texts, along with already known texts and poems by Pontanus that are dedicated to musicians, are mentioned in an appendix to the article.

Key words: Jiří Bartholdus Pontanus z Braitenberka, Renaissance music, Neo-Latin poetry, Catholic intellectuals, relationship between poetry and music, Rudolfine Prague

Any scholar beginning to investigate the question of culture in Rudolfine Prague from any perspective will encounter Jiří Bartholdus Pontanus z Braitenberka (1550s – 20 Feb. 1614) and his activities. And no wonder; Jiří Bartholdus was a typical patriotically minded humanist, an educated man, influential, opinionated and agile, who maintained a number of official and personal relationships in connection with his interests, work, and mission. Things were no different in connection with the musical life of the imperial court in Prague and, in fact, with the musical life of the Kingdom of Bohemia in its entirety. He undoubtedly had an affinity for music, and the emperor's musicians belonged to his circle of friends. Our study attempts to document this hypothesis with concrete findings. After a brief sketch of Bartholdus's life and works, we will focus in detail on his contacts with composers and will provide an overview of the poet's works, which became the basis for secular and sacred

¹This study has been written within the framework of the project *Katolický intelektuál jako člen evropské komunity: Propojení hudby a poezie v díle Jiřího Bartholda Pontana z Braitenberka*, which was funded from the programme *Strategie AV 21, Anatomie evropské společnosti* and implemented at the Institute of Philosophy of the Czech Academy of Sciences. We wish to thank Jan Pišna for his assistance with obtaining copies of the prints.

motets by famous composers of the Rudolfine period: Jacob Regnart, Jacobus Handl Gallus, Philippe de Monte, and Charles Luython.

Jiří Bartholdus Pontanus² came from the northern Bohemian royal city Most (*Pons* in Latin), on the basis of which he chose his sobriquet Pontanus. He began receiving his education in his home town, and an interest in history was already awakening within him. After brief stays at the schools in Bechyně and in Horšovský Týn, he transferred to the Jesuit academy in Prague, where he was enrolled in 1573. However, before he finished his studies, he was requested by Abbot Sebastian Freytag as a teacher at the Premonstratensian monastery in Louka near Znojmo, where he taught until 1580. After that, his fellow student Martin Medek took office as archbishop, and that was the impulse for Pontanus's return to Prague, the completion of his studies, and the further continuation of his career. In 1581, he became the archbishop's secretary, and

A painted portrait of Jiří Bartholdus Pontanus at 42 years of age (1592) /

Malovaný portrét Jiřího Bartholda Pontana ve věku 42 let (1592)

Church of the Assumption of the Virgin Mary in Most / Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Mostě

from that moment onwards, his career was marked by an uninterrupted series of successes. That same year, he was appointed as Canon of Vyšehrad, and a year later he became the Canon of the Metropolitan Chapter of St Vitus. There, his career continued: in 1585 he became a scholasticate, then a year later he was chosen as dean and later also Provost of the Metropolitan Chapter (1593).

From Emperor Rudolf II, Pontanus received not only his laurels as a poet (with the title *poeta laureatus*), but also in 1588 a certificate elevating him to the nobility and granting him a coat-of-arms and the predicate “z Braitenberka (of Braitenberg)”, after a mountain near the city Most (today Široký vrch, literally Broad Peak). Shortly afterwards, he also received the title and rights associated with the rank of imperial palatine (*comes Palatinus*). A year later, Pope Sixtus V appointed him as Count of the Holy Palace and Court of the Lateran and

2) For basic information about Bartholdus's life and works including a listing of older literature, see TRUHLÁŘ, Antonín – HRDINA, Karel – MARTÍNEK, Jan – HEJNIC, Josef: *Rukověť humanistického básnictví I*, Academia, Praha 1966, pp. 137–167 (older literature is also found there; hereinafter *Rukověť*); KOLÁŘOVÁ, Jana – DANĚK, Petr: *Bartholdus Pontanus, Georgius*, in: *Companion to Central and Eastern European Humanism, Vol. 2. The Czech Lands, Part 1*, ed. Lucie Storchová, De Gruyter, Berlin – Boston 2020, pp. 145–159; hereinafter e.g. *Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy. Katalog vystavených exponátů*, ed. Eliška Fučíková, Správa Pražského hradu, Praha 1997, especially pp. 467–468; FLOOD, John L.: *Poets laureate in the Holy Roman Empire: a bio-bibliographical handbook*, De Gruyter, Berlin 2019, p. 1871; KOLÁŘOVÁ, Jana: *Básnické dílo Jiřího Bartholda Pontana*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2020 (hereinafter KOLÁŘOVÁ).

later as Pronotary Apostolic.³ As has already been said, he was not only the person working most closely with Archbishop Martin Medek (1581–1590), but he also maintained that standing under Medek's successors: Zbyněk Berka z Dubé (1592–1606), Karel z Lamberka (1606–1612), and Jan Lohelius (1612–1622), when he held the office of vicar general. He was an experienced orator, and he stood in for archbishops, giving ceremonial sermons on the occasions of important events. In accordance with his title and office, he conscientiously promoted the interests of the Catholic Church. He enjoyed the confidence of the emperor, who entrusted him, for example, with supervision of alterations to certain areas inside St Vitus's Cathedral.⁴

Alongside Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic and Jan Dubravius, Pontanus was one of the most important Czech Catholic men of letters of the period before the Thirty Years' War. During the initial phase of his literary activity, he devoted himself mainly to poetry, which also aided him with advancing his career. In the second phase, Pontanus concentrated more on prose in the fields of history (in which he became a forerunner of Bohuslav Balbín and Tomáš Pešina z Čechorodu) and religious education.⁵ One also must not overlook Pontanus's preaching in Latin, which was still being reprinted and distributed after his death.

Unlike Hasištejnský and Dubravius, Pontanus has heretofore been of rather marginal interest to Czech researchers, and that interest has been revived only recently by studies written by Jana Kolářová.⁶ Among foreign scholars, his importance has been appreciated, for example, by Robert J. W. Evans in his foundational monograph on the Rudolfinian period.⁷ Pontanus's name also appears regularly in studies on Rudolfinian music and musicians. Without hesitation, we can say he was the poet whose texts we encounter most frequently as the basis for music by court composers in Bohemia before the Thirty Years' War. Pontanus himself was proud of his contacts with musicians, and in the manuscript volumes of his poems that are preserved in the collection of manuscripts of the Prague Metropolitan Chapter, he carefully recorded the musicians for whom his texts had been written.⁸ On the other hand, in the printed music issued by the musicians themselves, we no longer find mention of Pontanus's authorship of the texts. As we have already shown in the past in the case of Jiří Carolides, in those days, authorship of

3) *Rukověť*, pp. 137–139; PAŘEZ, Jan – POKORNÝ, Pavel. R.: *Liber instrumentorum – registra císařova palatina Jiřího Bartholda Pontana z Braitenberka*, in: *Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové*, Scriptorium, Praha 1998, pp. 325–339.

4) For more information, see e.g. HONSATKO, Anton F. M.: *Die kaiserl. königl. dann des Königreich's Böhmen Haupt und Metropolitan Kirche zu S. Veit ob dem Prager Schlosse*, Johann Seeger, Budweis [1833], p. 86 et passim.

5) For a list of Pontanus's works, see *Rukověť*, pp. 139–166; in this study, we will be focusing only on those works that are connected with music in some way.

6) KOLÁŘOVÁ, op. cit. in footnote no. 2 (one also finds other literature here).

7) EVANS, Robert J. W.: *Rudolf II and his World. A Study in Intellectual History 1576–1612*, Oxford University Press, Oxford 1973/1984, especially pp. 158–161.

8) Prague, Knihovna pražské metropolitní kapituly (Library of the Metropolitan Chapter of Prague), manuscripts shelf mark M 149/1, M 149/2, M 128, and C 121 (a breakdown of the contents of the first three is given in *Rukověť*, pp. 139–144; a brief breakdown of the last one is found in PODLAHA, Antonín: *Soupis rukopisů knihovny metropolitní kapitoly pražské*, Vol. 1 (A–E), Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1910, p. 316.

the music took precedence over authorship of the text.⁹ Pontanus was already known to have been the author of some of the texts, and other texts have been newly identified on the basis of an index of incipits compiled with the help of his preserved manuscripts and prints.

Bartholdus's contacts with musicians

1. Jacob Regnart

Probably while staying at the monastery in Louka, where he was working from 1575 to 1580,¹⁰ Pontanus met the Franco-Flemish musician Jacob Regnart († 1599). His first dated text for a composition by Regnart bears the date 27 June 1575. At that time, Regnart was the preceptor of the emperor's vocalists. His superior Philippe de Monte, the imperial Kapellmeister, helped establish a music seminar at the monastery in Louka.¹¹ In Bartholdus's manuscript collections (M 149/1 and 2), there are also some preserved poetic texts designated as having been used as the basis for music by Regnart. So far, the only documented musical settings are two motets by Regnart. The earliest is dated 1581. These occasional compositions were dedicated mainly to distinguished church officials such as Sebastian Freytag, Nikolaus VII Ruperti (from 1574 to 1576 abbot of the Cistercian monastery in Grüssau in Lower Silesia, today Krzeszów); Martin Medek for his appointment as grandmaster of the Knights of the Cross with the Red Star in 1580; and Matthias Gehell (also spelled Ghöl), when he was appointed as the abbot in Strahov in 1581. Besides panegyric compositions, Pontanus also wrote sacred poetry for Regnart with Marian subject matter, later published in a collection of sacred motets titled *Mariale*.¹²

Very noteworthy from the perspective of literary history are the brief love poems that Pontanus wrote for Regnart for an unknown girl with the poetic name Blandina,¹³ and which were probably also set to music. The poems express great admiration but are free of any eroticism, and they stay within the bounds of "Christian virtue", resembling in that respect

9) VACULÍNOVÁ, Marta – DANĚK, Petr: Vita ceu harmonia. *Jiří Carolides: A Poet and Composer between the Imperial Court and the New Town of Prague*, Musicalia, vol. 14, 2022, nos. 1–2, pp. 6–32 (English version), pp. 33–55 (Czech version) (hereinafter VACULÍNOVÁ – DANĚK).

10) In the older literature, the year 1576 is given as the beginning of his activities, but this is refuted by texts at the monastery in Louka with dating that goes back to 1575.

11) For information about the monastery in Louka and its music, see: KLIM, Adolf M.: *Die Musikschule in Kloster-Bruck. Kulturhistorische Skizze*, Moravia 1, 1878, pp. 45–49; STRAKOVÁ, Theodora: *Jakob Handl-Gallus und die böhmischen Länder*, in: Muzikološki zbornik, zv. XVII, Univerza v Ljubljani, Ljubljana 1982, p. 12; brief mentions: STRAKOVÁ, Theodora: *Vokálně polyfonní skladby na Moravě v 16. a na začátku 17. století. 3. Hudební instituce na Moravě a jejich repertoár*, Časopis Moravského muzea, vol. 68, 1983, especially p. 151; KROUPA, Petr et col.: *Premonstrátský klášter v Louce: dějiny, umělecká výzdoba, ikonologie*, Okresní úřad Znojmo 1997, p. 32; SEHNAL, Jiří – VYSLOUŽIL, Jiří: *Dějiny hudby na Moravě*, Muzejní a vlastivědná společnost, Brno 2001, p. 26; ECKL, Petr: *Šebestián Freytag z Čepiroh opat loucký (1533–1585)*, bachelor's thesis, Cyrilometodějská teologická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2012, pp. 18–19; ECKL, Petr – ŠEFERISOVÁ LOUDOVÁ, Michaela – VALEŠ, Tomáš: *Bonum opus: premonstráti v Louce (1190–1784) = Bonum opus: Die Prämonstratenser in Klosterbruck (1190–1784)*, Jihomoravské muzeum ve Znojme, Znojmo 2020, p. 65.

12) *Mariale, hoc est: Opusculum sacrarum cantionum omnibus Beatissimae Virginis Mariae festivitatis*, Oeniponti: Johannes Paur 1588. RISM A/I R 733.

13) For example, the German Protestant poet Johann Posthius (1537–1597) had already extolled a girl with the same name. Pontanus probably took inspiration from Posthius, including wordplay with the girl's name: "Blanditiis Blandina tuo blandire marito" etc.

the love poetry of Pontanus's elder predecessor, also a Catholic, Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic. Nevertheless, Pontanus later probably felt they were inappropriate, and in the manuscript he crossed them all out with two pen strokes. In terms of length and structure, they resemble the texts of Regnart's German and Italian secular songs,¹⁴ which were very popular in Rudolfin Prague and central Europe. It is likely that they were disseminated in arrangements including some with Czech texts.¹⁵ We do not, however, know of any composition by Regnart in the *canzona* or *villanelle* genre composed to a Latin text.

Pontanus dedicated two short poems to Regnart for the Feast of St James (and thus for Regnart's own feast day: Jacob = James). When Regnart departed in 1582 for the court of Archduke Ferdinand in Innsbruck, where he was to serve as deputy to the choirmaster beginning on 9 April, Pontanus gave him a gilded book of Marian prayers containing a dedication in the form of two elegiac couplets. Pontanus wrote a commendatory poem for Regnart's collection *Mariale* (1588), and another was published posthumously in the volume *Missae sacrae* (1602–1603).¹⁶ Regnart had already intended to publish the collection in 1599, as is shown by the dating of his foreword to Emperor Rudolf II, but he died before having been able to carry out his intentions. At the same time, Bartholdus apparently wrote a commendatory poem in which he implores the Virgin Mary to grant long years to the already ailing Regnart.

The musician's widow Anna dedicated the third volume of Regnart's *Corollarium missarum sacrarum* (1603) to Pontanus.¹⁷ In the foreword that follows the dedication to Ferdinand of Styria, she thanks Pontanus for the support he showed for her late husband and after his death for her and for their children as well. It is possible that the person who helped arranged for the edition to be issued by the Frankfurt publisher Nikolaus Stein was Pontanus's friend, the theologian Valentin Leucht, who contributed a commendatory poem to the first volume together with Bartholdus.

2. Jacobus Handl Gallus

Another musician with a connection to the monastery in Louka, where he briefly settled after 1576,¹⁸ was Jacobus Handl Gallus, who is known to have sent a printed edition of his Masses to Abbot Freytag in 1581 and to have been paid for it.¹⁹ His collaboration with Pontanus probably dates from the time when both were already active in Prague (Handl was working there as

14) *Il primo libro delle Canzone Italiane*, Wien: Johann Mair 1574. RISM A/I R 738; *Kurtzweilige Teutsche Lieder*, Noribergae: Katharina Gerlach 1576. RISM A/I R 743 and many other editions.

15) TICHOTA, Jiří: *Deutsche Lieder in Prager Lautentabulaturen des beginnenden 17. Jahrhunderts*, *Miscellanea musicologica*, tomus XX, Univerzita Karlova, Praha 1967, pp. 153–168; TICHOTA, Jiří: *Bohemika a český repertoár v tabulaturách pro renesanční loutnu*, *Miscellanea musicologica*, tomus XXXI, Univerzita Karlova, Praha 1984, especially pp. 176–177, 190; most recently *Codex Jacobides*, Jiří Tichota – Jan Čížmář (eds.), Česká loutnová společnost – Národní muzeum, Brno – Praha 2020.

16) *Missae sacrae*, Francofurti: Steinius 1602. RISM A/I R 734. *Continuatio Missarum sacrarum*, Francofurti: Steinius 1603. RISM A/I R 735.

17) *Corollarium missarum sacrarum*, Francofurti: Steinius 1603. RISM A/I R 736.

18) CVETKO, Dragotin: *Jacobus Hándl Gallus vocatus Carniolus*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana 1991, p. 23.

19) SCHRAM, Wilhelm: *Der Abt von Kloster-Bruck Freitag v. Cziepiroh (1573–1585)*, *Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens*, vol. 3, 1899, p. 313.

a cantor from 1586 after his arrival from Olomouc). In 1589, Pontanus wrote texts for Handl's *Epicedion harmonicum*,²⁰ a set of compositions written on the occasion of the death of Abbot Kaspar Schönauer in Zábřdovice and of the installation of his successor Ambrož Telečský,²¹ to whom the print issued in Prague by Jiří Nigrin²² is also dedicated. In the Neo-Latin literature, it was long regarded as a desideratum, and its existence was known solely from Bartholdus's foreword to the collection *Panegyrica Iesu Christo*.²³ For a long time, musicologists were repeatedly making reference to it,²⁴ although the edition, in which two missing tenor voices had to be reconstructed, was only recently published as a supplement to the complete edition of Handl's works.²⁵ *Epicedion harmonicum* has a relatively lengthy, rhetorically constructed foreword celebrating the memory of the deceased abbot and turning to his successor with a dedication,²⁶ and the question is whether Pontanus might have collaborated on the text. It is very likely that he was the author of the chronostich containing the date and year of the death of Abbot Schönauer, with which the foreword ends.²⁷

Another composition by Handl with a text by Pontanus published that same year is *Nusquam tuta fides*,²⁸ printed in the first volume of the four-voice moralising madrigals *Harmoniae morales* (1589)²⁹ and then again without notation in *Mantissa*.³⁰ From the collaboration between Handl Gallus and Pontanus, which we would tend to describe as intermittent, we are now aware of four compositions, all of which are with notation.

20) MOTNIK, Marko: *Jacob Handl-Gallus, Werk – Überlieferung – Rezeption mit thematischem Katalog*, Hans Schneider, Tutzing 2012, p. 658, no. 492 (hereinafter MOTNIK).

21) HANDL GALLUS, Iacobus: *Undique flammatis / Epicedion harmonicum*, Marc Desmet – Marko Motnik – Klemen Grabnar (ed.), *Monumenta artis musicae Sloveniae, Supplementa 4*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana 2015, p. XXXII (hereinafter DESMET – MOTNIK). Desmet ties in with Josef Mantuani's entry *Jakob Gallus, Cerkveni glasbenik*, vol. 14, 1891, p. 65 and comments that authorship is proven for only one of the three texts, beneath which Pontanus's signature appears in the print. Also in the foreword to the print *Panegyrica Iesu Christo*, Coloniae: Grevenbruch 1593, A2a (hereinafter *Panegyrica*), Pontanus mentions only the congratulatory poem for Telečský. However, in view of period authorship practice, it is probable that he wrote all three texts that are connected by their contents.

22) DANĚK, Petr: *Historické tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a instrumentální hudby v českých zemích do roku 1630*, KLP, Praha 2015, p. 35, no. 33 (hereinafter DANĚK). There is also older literature.

23) *Panegyrica*, op. cit. in footnote no. 21. RISM A/I/4, p. 111. BOHATCOVÁ, Mirjam – HEJNIC, Josef: *Tiskař Jiřík Nigrin a jednolístové „Prorockví“ Jindřicha Demetriana*, *Sborník Národního muzea – řada historická*, 1981, no. 2, p. 123. *Rukověť*, p. 153.

24) EITNER, Robert: *Handl (Händl, Gallus) Jakob* [entry], in: *Biographisch-Bibliographisches Quellen Lexikon der Musiker und Musikgelehrten*, vol. 5, Breitkopf & Haertel, Leipzig 1901, p. 14 and other literature.

25) DESMET – MOTNIK, op. cit. in footnote no. 21.

26) *Ibid*, Slovenian translation XII–XIV, English translation XXX–XXXI; the Latin original and a Slovenian translation appear in ŠKULJ, Edo: *Gallusovi predgovori in drugi dokumenti*, Družina, Ljubljana 1991, pp. 110–115.

27) HIC SILOë ZaberDoVICII praesVL reqVIesCIt / Caspar, LVX IanI: *ferto trophea Deo*. Edice ŠKULJ, op. cit. in footnote no. 26, p. 214; English translation DESMET – MOTNIK, op. cit. in footnote no. 21, XXXI.

28) MOTNIK, op. cit. in footnote no. 20, p. 626, no. 401.

29) RISM A/I H 1986; MOTNIK, op. cit. in footnote no. 20, pp. 41–43; DANĚK, op. cit. in footnote no. 22, p. 35, no. 34.

30) DESMET, Marc: *Façade et revers d'une architecture musicale solennelle. La structure de l'Epicedion Harmonicum de Jacobus Handl (Gallus) et ses énigmes non résolues*, *De musica disserenda*, vol. 10, 2014, no. 2, p. 113.

3. Philippe de Monte

The texts that Pontanus demonstrably wrote for the imperial choirmaster Philippe de Monte have connections to Prague and the court of Rudolf II. We find them both in the occasional collection of panegyric motets *Odae suavissimae* (ca. 1600)³¹ dedicated to the imperial almoner and court chaplain Jacob Chimarraeus. Their collaboration, however, was from an earlier time, as is shown by a panegyric poem for the ordination of the new archbishop, Zbyněk Berka z Dubé in 1593, for which the musical notation has not been preserved. Philippe de Monte dedicated the printed edition of the second book of his *Sacrarum cantionum* (1587)³² to Archbishop Martin Medek,³³ and it would be possible to look for a musical setting of Pontanus's panegyric for the archbishop there, but the collection opens with a composition that was originally the Gregorian plainchant *Beatum virum Martinum antistitem*.³⁴ Thus it seems that Pontanus's working contacts with the imperial Kapellmeister date from a time by which Pontanus was a crowned poet laureate and was highly esteemed in the circles of Prague's Catholic elite.

4. Charles Luython

Pontanus's collaboration with Charles Luython was of great interest. While other musicians used Bartholdus's poems only occasionally, Luython created in cooperation with Pontanus an entire cycle of compositions titled *Popularis anni jubilus* (1587) for the folk feasts of the Christian year.³⁵ In the foreword to Archduke Ernest, in explanation of the title of the collection, he notes that on certain firmly established days of the year, the whole population indulges in special jollity and elevation of spirit and in various ceremonies or feasts. Therefore, he made haste be able to publish this new genre of songs (*novum cantandi genus*) and to dedicate it to the archduke.³⁶ These standard motets are not an innovation from a musical perspective; instead, one must look for innovation in the texts and their writing, where between the discussion of saints' feast days of the calendar year, there is also mention of folk customs and traditions. The collection

31) *Odae suavissimae in gratiam et honorem admodum reverendi ac illustris Domini D. Jacobi Chimarraei*, RISM B/I [ca. 1610]³⁸. For specification of the printer and dating of this edition, see JAKOUBKOVÁ, Petra: *Typografie hudebních tisků Jiřího Nigrina*, magister's thesis, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Praha 2014, pp. 46–48. For supplementary information, see VACULÍNOVÁ – DANĚK, op. cit. in footnote no. 9, pp. 48–49.

32) *Sacrarum cantionum cum sex vocibus quae vulgo motecta nuncupantur ... liber secundus* [Venezia: Angelo Gardano]. RISM A/I M 3321.

33) Edition of the dedication: VERBEKE, Demmy: *Latin Letters and Poems in Motet Collections by Franco-Flemish Composers (c. 1550–c. 1600)*, Brepols, Turnhout 2010, pp. 185–186 (hereinafter VERBEKE).

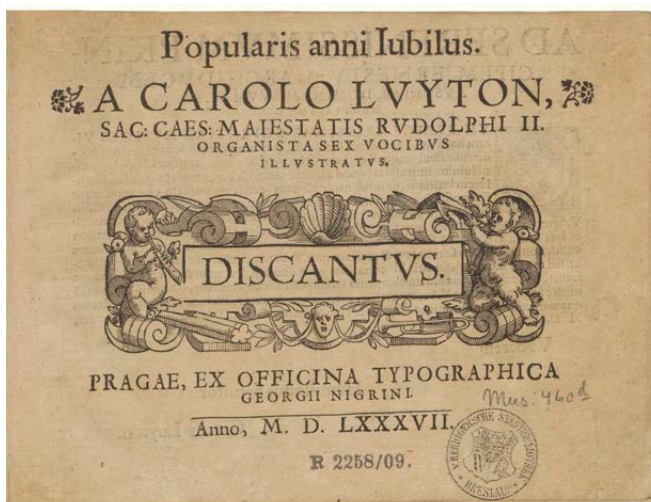
34) Concerning Monte's dedication to Medek, see GABRIÉLS, Nele: *Dedicating Music: The Case of Philippus de Monte's Motet Prints*, *Journal of the Alamire Foundation*, vol. 3, 2011, no. 2, p. 199; edition: VERBEKE, op. cit. in footnote no. 33, pp. 185–186.

35) Pontanus had already been identified as the author of the texts by DLABAČ, Bohumír Jan: *Luyton, Karl* [heslo], in: *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien* 2, Haase, Prag 1815, pp. 241–242, and later by SMIJERS, Albert: *Karl Luython als Motetten-Komponist*, Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis, Amsterdam 1923, p. 22 (hereinafter SMIJERS). Most recently: HONISCH, Erika Supria: *Drowning Winter, Burning Bones, Singing Songs: Representations of Popular Devotion in a Central European Motet Cycle*, *The Journal of Musicology*, vol. 34, 2017, no. 4, pp. 559–609 (hereinafter HONISCH).

36) *Popularis anni jubilus*, Prague: Nigrinus 1587, A1b. RISM A/I L 3116.

is thus a very interesting source from an ethnographic perspective as well.

Pontanus's name is not mentioned in Luython's collection, but the poet himself bears witness to his authorship of the texts in 1594 in his collection of poems originally titled *Mantissa* ("Worthless Addition").³⁷ In it, he also published a large proportion of his own texts, and we find more in other printed collections of Pontanus's poems.³⁸ Luython also used one of Pontanus's

Carl Luython: *Popularis anni Iubilus*, Prague: Nigrinus 1587

Title page of the discant volume / Titulní strana diskantového svazku Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu (PL-WRu), shelf mark / sign. Mus. 460d (50594 Muz)

panegyric poems to Jacob Chimarraeus that was included in the aforementioned print *Odae suavissimae*. That Pontanus's collaboration with Luython dates from an earlier time is shown by two compositions for which only the texts has been preserved without musical notation. The first was written in 1583 and is a panegyric to Archbishop Martin Medek, while the second is in praise of Archbishop Zbyněk Berka z Dubé, and like Philippe de Monte's panegyric motet, it may have been written at the time of Berka's ordination as an archbishop in 1593. Contacts between the two can still be documented up to 1603, when Luython dedicated an edition of his *Sacrarum cantionum* to Pontanus.³⁹ In the foreword, he emphasises Pontanus's love of music. It certainly is no coincidence that in this collection he included one musical setting of an older poem by Pontanus right in second place after the song *Regina caeli*, with subject matter that undoubtedly suited Bartholdus, who was devoted to the Marian cult.⁴⁰

Another musician whose name we encounter in Pontanus's poetic works is Šimon Barjona Madelka, a native of the Silesian town Opole, for whom Pontanus wrote a play on words using his given name and surname. However, no trace has been found of contacts with Pontanus in Barjona's printed works. The two are linked by the name Jan Meuskönig

37) *Mantissa vel appendix elucubrationum poeticarum Pontanarum*, Francofurti: Bassaeus 1595.

38) *Primitiae sacrae poeseos*, Monachii: Adamus Berg 1589; *Panegyrica*, op. cit. in footnote no. 21. We will identify all of the texts in a supplement.

39) *Selectissimarum sacrarum cantionum sex vocibus compositarum ... fasciculus primus*, Praegae: Nigrinus 1603. RISM A/I/L 3117; SMIJERS, op. cit. in footnote no. 35, p. 36; DANĚK, op. cit. in footnote no. 22, p. 39, no. 56; BILWACHS, Jan: *Motetová tvorba Carla Luythona v hudebním tisku Selectissimarum sacrarum cantionum ... fasciculus primus* (1603), dissertation, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Praha 2017.

40) Edition of the foreword: VERBEKE, op. cit. in footnote no. 33, pp. 233–235.

(also spelled Mäuskönig), abbot of the Premonstratensian monastery in Teplá, to whom they dedicated their compositions.⁴¹ His first partially preserved print, containing four-voice settings of the *Magnificat* and of Psalm 20 *Exaltare Domine* (Prague 1581),⁴² was dedicated to Abbot Meuskönig from Teplá.

Conclusion

From amongst the poets predating the Thirty Years' War, it was Jiří Bartholdus Pontanus who had the most extensive contacts with musicians and who wrote the largest number of known texts for them. This involved occasional compositions, especially congratulatory works for church dignitaries, usually archbishops and abbots of important monasteries. Around the year 1600, we observe an increase of Pontanus's activity as a poet at the imperial court, reflected mainly in his participation in congratulatory collections (of texts and music) for the imperial chaplain Jacob Chimarraeus. At the time, Chimarraeus was a very influential person from the perspectives both of musicians, being the administrator of the imperial musical ensemble in the court hierarchy, and of poets, as it was Chimarraeus who was responsible for the awarding of poets' laurels to imperial poets and for the ceremonies associated therewith, with the participation not only of the candidate, but also of already appointed *poets laureate*.

After 1600, Pontanus's collaborations with musicians are practically no longer documented by concrete texts, and by 1603 such collaborations are reflected only in dedications of printed music. A possible explanation is that from among Pontanus's musical peers, he was outlived only by Luython († 1620), Handl Gallus died in 1591, Regnart in 1599, and de Monte in 1603. Another reason might be that once Pontanus had achieved an influential standing in the ecclesiastical hierarchy, the occasional poetry he had formerly been using as a means to support the advancement of his career was no longer useful to him from that perspective. After 1600, religious prose begins to predominate in his oeuvre.

Pontanus was not the only poet of the Rudolfiner era with close ties to music and musicians; among his contemporaries, one must mention Salomon Frenzelius, whose texts were used by composers like Jacobus Handl Gallus,⁴³ Camillo Zanotti, and Vincentius Neritus.⁴⁴

41) In 1581, Madelka dedicated to Meuskönig his now fragmentarily preserved collection *Canticum Beatissimae Virginis Mariae exornatum quatuor vocibus*, Pragae: Nigrinus 1581. RISM A/I B 927; DANĚK, op. cit. in footnote no. 22, p. 32, no. 14. Pontanus had known Meuskönig since his time spent in Louka, and he dedicated his *Vita Hroznatae* (1581) to Meuskönig already when the latter was the abbot. For more about Madelka, see: MADELKA, Simon Bar Jona: *Sedm kajících žalmů pětihlasem vyzdobených*, foreword by Jakub Michl, Editio Bärenreiter, Praha 2007.

42) This refers to *Canticum Beatissimae Virginis Mariae*; see above.

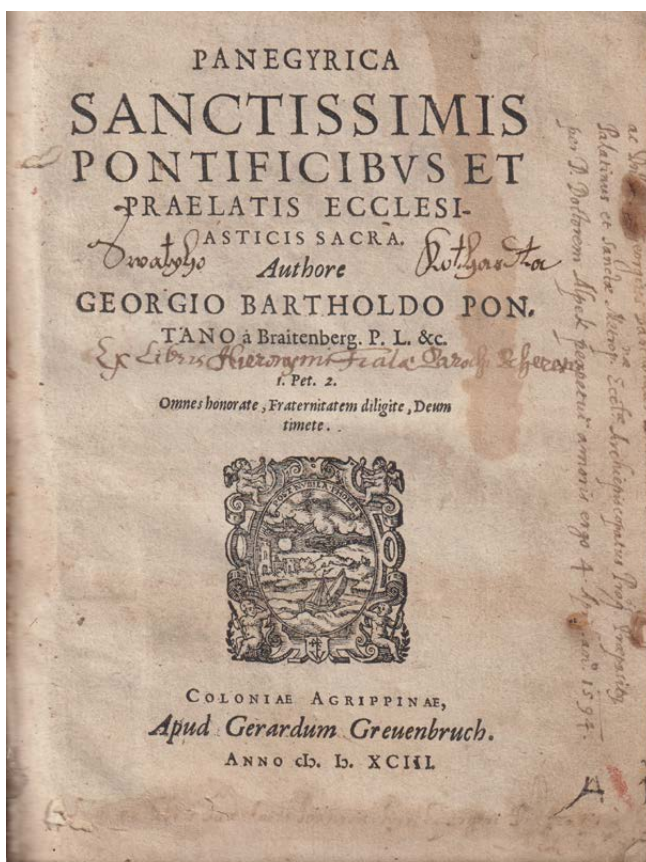
43) MOTNIK, op. cit. in footnote no. 20, pp. 39–41.

44) A commendatory poem by Salomon Frenzelius and Latin texts probably also by him are contained in a collection of madrigals dedicated in Prague in 1589 to the Bohemian nobleman Vilém z Rožmberka and published in Nuremberg: *Madrigalia tam italica, quam latina, nova prorsus, quinque, sex, et duodecim, vocibus discriminata*, Noribergae: Katharina Gerlach 1590. RISM A/I Z 78. See HORYNA, Martin: *Vilém z Rožmberka a hudba*, in: *Život na dvoře a rezidenčních městech posledních Rožmberků*, Václav Bůžek (ed.), *Opera historica*, vol. 3, 1993, pp. 257–264; SCHREIB, Jan: *K hudebnímu mecenátu posledních Rožmberků*, *Opera historica*, vol. 4, 1995, p. 81; LINDELL, Robert: *Camillo Zanotti's Madrigalia tam Italica quam Latina (1590) as Rudolfiner State*

Bartholdus's poems used for musical settings have one thing in common: they are written in shorter forms of a just a few verses in elegiac couplets or, more rarely, in dactylic hexameter (only once do we encounter the sapphic strophe, and only in that case might we speak of an ode). Hexameters and couplets have relatively long verses and are generally monotonous in their rhythm, so they are not the ideal basis for musical settings. If we examine the collections of sacred motets by Rudolfine composers, we see that poems using the metres of Classical Latin are set to music far less often than the common texts of the Holy Scriptures that were familiar to listeners or than older traditional rhymed Latin texts. After a short period of resistance to

rhyme as a non-Classical element, poets finally returned to rhyming poetry in the latter half of the 16th century, taking inspiration not only from the religious poetry of the Middle Ages, but also especially from vernacular sacred songs.

We might also wonder about the knowledge of languages the Rudolfine composers had who were collaborating with Pontanus. On the basis of the poems addressed to Regnart expressing a certain spiritual kinship and a more intimate friendship, we might conclude that Regnart knew Latin well. The same applies to Jacobus Handl Gallus, who selected Latin texts for his compositions with conscious deliberation. We might not assert this so much about Philippe de Monte, whose orientation was towards Italian and French (setting, for example, poetry by Pierre de Ronsard to music), or about Charles Luython. This may also be why

Jiří Bartholdus Pontanus z Braitenberka: *Panegyrica pontificibus*, Coloniae: Grevenbruch 1593
 Title page / Titulní strana
 Private collection / Soukromá sbírka

Art, in: Prag um 1600. Beiträge zur Kunst und Kultur am Hofe Rudolfs II., Eliška Fučíková (ed.), Freren, Luca 1998, pp. 193–199. The collection *Odae suavissimae* [Praha 1600], C1a, contains Frenelius's poem *Quod domat divino* in an abridged version sent to a composer who signed himself as "Vincent. Neritus, Sacel. Caes."

in the compositions of the collection *Popularis anni jubilus*, musical aspects do not always correspond to textual ones. Moreover, when the compositions are performed polyphonically, even listeners with a good knowledge of Latin cannot fully understand an unfamiliar new text. The question, then, is whether the texts were more important in this case, or rather the music, and the extent to which, in the case of printed editions, the more important purpose was the presenting of an impressive gift. One way to answer that question might be a survey of the reception of individual compositions; that reception is practically negligible with the exception of the composition about the goose for the Feast of Saint Martin.⁴⁵

More compositions with texts by Pontanus will certainly be found in the future, and perhaps there will even be discoveries of heretofore unknown prints or manuscripts with musical notation for which Pontanus's poems served as the basis.

Supplement: List of Pontanus's texts for and about musicians

Individual texts are listed with their incipits, manuscript or printed source, and where known, information is also given about the persons for whom the compositions were intended and their dating if any.

Jacobus Regnart

with notation

Me tua mors, pie Christe iuuet, tua vulnera Christe. Regnart, *Mariale* 1588, pp. 22–24, see PASS, Walter: *Thematischer Katalog sämtlicher Werke Jacob Regnarts (c. 1540–1599)*, Böhlau – Nachfolger, Wien 1969, no. 149 (hereinafter PASS); Pontanus, *Oratio metrica, Orationum et carminum fasciculus* 1591, L3a.

O quam te memorem dulcissima virgo Maria. 6 d. Pontanus, Ad b. Virginem pro Regnardo. M 128, 76^r; Regnart, *Mariale* 1588, pp. 42–43 (PASS, no. 198).

Bis sex Herculei miracula tanta labores. 4 d. Vivarius, *Carmen gratulatorium* 1595 (initials G. B.), *Odae suavissimae* (:): 1b–2a.

without notation

Fluctibus iam miseris navis Petrina rotatur. 7 hex. Pontanus, *Laudatio ad mutetum ... Iacobo Regnardo*, M 149/1, 65^v (for Sebastian Freytag, 27 June 1575).

Redde seque cultusque Deo praeberere sacro. Pontanus, *Cuidam abbati petente Regnardo*, 6 hex. with the acrostic, mesostich, and telestich R. D. Nicolaus D.n. abbas Grissoviensis vivat M 149/1, 83^r (for the abbot of the Benedictine monastery in Grüssau, Nikolaus VII Ruperti, in office from 1574 to 1576).

Festa dies Wenceslai redit annua sancti. Pontanus, *Wenceslao Fronto, canonico Pragensi, in natalitiis. Muteta ad Iacobum Regnardum*. M 149/2, 41^v (to Václav Fronto, Canon of the Prague Metropolitan Chapter).

45) So far, we know of slightly later reprints of three poems in the collection *Musicalischer Zeitvertreiber, das ist, Allerley seltzame lecherliche Vapores vnd Humores ... von mehrerley fürtrefflichen Musicis mit 4. 5. 6. 7. vnd 8. stimmen componirt*, Nürnberg: Kaufmann 1609. RISM B/I 1609²⁸. Details are found in the supplement to this article.

Dorotheam Lescherus habet, sua gaudia usque. In nuptias M. Michaelis Lescheri et Dorotheae Oenobarbiadae viduae. 4 d. Muteta Iacobo Regnardo. M 149/2, 42^v (dedication for a marriage, possibly to Michael Lescher z Weispachu, ca. 1580).

Stellea relligio gaude, datur aethere praeses. 4 d. Pontanus, Pro d. Martino, generali crucigerorum ad mutetum pro Regnardo. M 149/2, 45^v; Pontanus, *Panegyrica pontificibus* 1593, D2a (to Martin Medek for his election as Grandmaster of the Knights of the Cross with the Red Star, 1580).

Gloria sit summae Triadi, novus annus abivit. Pontanus, Ad mutetum Iacobo Regnardo pro d. abbate Strahoviensi 1581. M 149/2, 45^v (to Abbot Matthias Gehell in Strahov).

Martine Antistes Boemorum amplissime praesul. Unfinished text of a poem for Martin Medek, possibly intended for a musical setting, on the same page.

poems dedicated to Regnart

Virgo pudica, decus patris spes magna parentum; Est tibi forma potens o spes Blandina parentum; Blanda tenella, decens gracilis Blandina pudica; Cedat Penelope, cedat Virginia cedat. Pontanus, In laudem virginis cuiusdam. In gratiam Iacobi Regnardi scripta. Four short poems for Blandina, crossed out (3+1+1+2 d.), M 149/1, 71^r.

Deduc Regnardum coeli regina Maria. Domino Regnardo in discessu in librum, quem auro compactum dedi Fraternitatis ..., M 149/2, 65^r (versed dedication of a book of Marian prayers dedicated to Regnart on the occasion of his departure for Innsbruck in 1582).

Annua dum redeunt Jacobi nunc festa beati – Alter natorum Zebedaei nomina Christi. 4+1 d. Pontanus, Iacobo Regnardo in festo s. Iacobi; Aenigmaticum, M 128, 37^r (two poems dedicated to Regnart for his feast day).

Egretere o tandem foelix Mariale sub auras – Christiadam matri votivas concino laudis (Ad Zoilum). Regnart, *Mariale* 1588, A2b (commendatory poems for printing).

Ut Mariale canas, aegro sanctissima virgo. Regnart, *Missae sacrae* 1602, Aa4a (commendatory poem from 1599; Pontanus's friend Valentin Leucht contributed another poem).

dedication

Regnart's widow Anna dedicated part three of the posthumously published Masses *Corollarium missarum sacrarum* 1603 to Ferdinand of Styria and to Pontanus; the dedication to Pontanus on A3ab is dated Munich, August 1603.

Jacobus Handl Gallus

with notation

[Ergo iaces claustrum ereptus Caspare tuisque – Legitimo successori gratemur ovantes]⁴⁶ – Ambrosi selecte Deo, dignissime praesul. Handl Gallus, *Epicedion harmonicum* 1589 (ed. DESMET – MOTNIK, op. cit. in footnote no. 21).

Nusquam tuta fides. Handl Gallus, *Harmoniae morales* 1589, no. 11 (see DESMET, op. cit. in footnote no. 20, p. 13); Pontanus, *Mantissa* 1594, p. 23.

46) For the parts listed in parentheses, Pontanus's authorship is not proven, but it is likely.

Philippe de Monte

with notation

Ebria Virtutem risit Fortuna favore. Pontanus, M 128, 67^v; Pontanus, *Panegyrica magnatibus* 1595, D4b–D5a: Symbolum reverendi domini Jacobi Chymarrhaei, Caes. Elem. Donat [sic!] omnia virtus; *Odae suavissimae* no. XI, B4b.

O jubar Hesperidum toto decus orbe coruscans. 4 d. Pontanus, Aliud (pro Chymarrhaeo). M 128, 72^v; Vivarius, *Carmen gratulatorium* 1595, E2a; *Odae suavissimae* no. XXIV, E3b–E4a.

without notation

Suscepto tandem pastore Bohaemia gaude. Epigramma in consecrationem ... Sbignei, ... archiepiscopi Pragensis etc., Philippi de Monte musica exornatum. Pontanus, *Episcoporum* 1593, F1a (congratulations to Zbyněk Berka z Dubé for his ordination as archbishop).

Charles Luython

with notation

Popularis anni jubilus – individual compositions and their text editions:

- Annuus exactis defluxit mensibus orbis – Morbus edax fugiet. Luython, *Popularis* 1587, A2ab; Pontanus, *Mantissa* 1594, p. 2; *Panegyrica Iesu Christo* 1595, B2b.
- Officii socii iam nunc insistite vestris – Rex ego praecipio – Rex noster vivat – Tympana dent sonitum. Luython, *Popularis* 1587, A3a–A4b; Pontanus, *Mantissa* 1594, pp. 2–4; *Musicalischer Zeitvertreber* 1609, XXXI.
- Coniugio addicti socii – Chare sodalis, ave. Luython, *Popularis* 1587, B1ab; Pontanus, *Mantissa* 1594, Bacchides huc veniant, p. 4; *Musicalischer Zeitvertreber* 1609, XXXII–XXXIII.
- Extulimus mortem. Luython, *Popularis* 1587, B2a; Pontanus, *Mantissa* 1594, p. 5.
- Diffuge, tristis hiems – Tu friges. Luython, *Popularis* 1587, B2a–B3a; Pontanus, *Mantissa* 1594, p. 14.
- Plaudite Christicolae – Et vos ruricolae. Luython, *Popularis* 1587, B3b–B4a; Pontanus, *Mantissa* 1594, pp. 5–6.
- Annua Iohannis Baptistae. Luython, *Popularis* 1587, B4b; Pontanus, *Mantissa* 1594, p. 6.
- Crabrones volitant. Luython, *Popularis* 1587, C1a; Pontanus, *Mantissa* 1594, p. 6.
- Inferias facimus ganzae – Haec est illa dies. Luython, *Popularis* 1587, C1b–C2a; Pontanus, *Mantissa* 1594, p. 7; *Musicalischer Zeitvertreber* 1609, XXXIII–XXXV.
- Beatus ecce Nicolaus – Ad templa lectum. Luython, *Popularis* 1587, C2b–C3a; Pontanus, *Mantissa* 1594, pp. 7–8.
- Salve beate infantule – Mater refundit canticum – O nate mi dulcissime. Luython, *Popularis* 1587, C3b–C4a; Pontanus, *Panegyrica Iesu Christo* 1593, B2b. The part “Salve beate infantule” is also contained in Pontanus’s print *Primitiae sacrae poeseos* 1589, D5a, see HONISCH, op. cit. in footnote no. 35, pp. 590–591.

Gaude inter reliquos Iacobi ad festa patroni. Pontanus, *De s. Iacobo pro d. Chymaræo*. M 128, 72^v; Vivarius, *Carmen gratulatorium* 1595, E1b; *Odae suavissimae* no. XIV, C2b (to Jacob Chimarrhaeus).

Templa congaudent meritis beatis. Pontanus, *De S. Georgio ... pro Carlo Luyton*, M 128, 70^v; Luython, *Selectissimarum cantionum* 1603, A2b.

without notation

O magne antistes merito celebrande Bohemis. Pontanus, *Puero cuidam ad reverendissimum pro muteta. Anno 83 pro Carlo Luyton*. M 149/2, 70^v (for Martin Medek).

O verae vitae, atque alimenti tessera, quercus. Pontanus, *Aliud in quercum, arma illustris familiae, a Carolo Luyton harmonia donatum. Episcoporum* 1593, F1b (to Archbishop Zbyněk Berka z Dubé for his ordination).

dedication

Luython dedicated the print *Selectissimarum cantionum* 1603 to Pontanus (edition of the foreword VERBEKE, op. cit. in footnote no. 33, pp. 233–235).

For an unknown composer – without notation

Plangebant Musae et lamentabantur o alme. 6 d. Pontanus, *Pro muteta ad episcopum Olomucensem*. M 128, 37^v; Pontanus, *Pro muteta ad eundem, Panegyrica pontificibus* 1593, E4a (to Bishop Stanislav Pavlovský).

Attilius vivit, vivit cum laude Camillus. 4 d. Pontanus, *In symbolum reverendissimi Lucensis (abbatis). Ad mutetum*. M 149/2, 18^r (for symbolum of Sebastian Freytag *In adversis constantia duro*).

Te chorus noster generose coetus. 3 sapf. Pontanus, *Sapphica cantata*, M 149/2, 44^r (song of welcome for the Moravian Landeshauptmann Jan Haugvic z Biskupic and the sub-chamberlain Mikuláš z Hrádku in Louka, ca. 1579).

Accinite Aoniae genialia festa sorores. 4 d. Pontanus, *Epithalamium Georgio Bisticeno. Pro muteta*. M 128, 71^r (to an as-yet unidentified person named Jiří Bystrický, ca. 1583).

Poems dedicated to other musicians:

Si stat contra hostis foenissima spicula Christus – Non mihi multa Mydae. 12 hex. + 4 d. Pontanus, *D. Simonis Barionae Oppoliensis compositoris nomen et cognomen*, M 149/1, 22^{r-v} (to Šimon Barjona Madelka, acrostic of the name “Simon Bariona”).

List of abbreviated citations of manuscripts and prints

- M 149/1, M 149/2, M 128: shelf marks of manuscripts Prague, Knihovna pražské metropolitní kapituly (Library of the Metropolitan Chapter of Prague).
- Handl Gallus, *Epicedion harmonicum* 1589: *Epicedion harmonicum piae et nunquam intermoriturae memoriae, Caspari Abbatis Zabrdovicensis ac Syloensis ... vita functi ... Ambrosio Teleczeno*, [Prague: Nigrinus]. RISM A/I H 1984. DANĚK, p. 35, no. 33.
- Handl Gallus, *Harmoniae morales* 1589: *Quatuor vocum liber I, harmoniarum moralium, quibus heroica, facetiae naturalia, quotlibetica, tum facta fictaque poetica ... admixta sunt*, Pragae: Nigrinus 1589. RISM A/I H 1983. DANĚK, pp. 35–36, no. 34.
- Luython, *Popularis* 1587: *Popularis anni jubilus*, Pragae: Nigrinus 1587. RISM A/I L 3116. DANĚK, p. 34, no. 26.

- Luython, *Selectissimarum cantionum* 1603: *Selectissimarum sacrarum cantionum sex vocibus compositarum ... fasciculus primus*, Pragae: Nigrinus 1603. RISM A/I/ L 3117. DANĚK, p. 39, no. 56.
- Pontanus, *Episcoporum et Archiepiscoporum Pragensium hystoria brevissima cum oratione gratulatoria in consecrationem D. Sbignei, Archiepiscopi Pragensis*, Pragae: Nigrinus 1593. BCBT 31811.
- Pontanus, *Mantissa* 1594: *Mantissa vel appendix elucubrationum poeticarum Pontanarum*, Francofurti: Bassaeus 1595. VD16 B 510.
- *Odae suavissimae: Odae suavissimae in gratiam et honorem admodum reverendi ac illustris Domini D. Jacobi Chimarrhaei*. RISM B/I [ca. 1610]¹⁸. Dating probably “paulo post 1601”.
- Pontanus, *Orationum et carminum fasciculus* 1591: *Orationum et carminum funebrium fasciculus*, Monachi: Montanus 1591. VD16 ZV 32107.
- Pontanus, *Panegyrica Iesu Christo* 1595: *Panegyrica Iesu Christo ... nec non beatissimae virginis, matri ... sacra*, Coloniae: Grevenbruch 1595. VD16 B 513.
- Pontanus, *Panegyrica pontificibus* 1593: *Panegyrica sanctissimis pontificibus et praelatis ecclesiasticis sacrata*, Coloniae: Grevenbruch 1593. VD16 B 516.
- Pontanus, *Primitiae sacrae poeseos* 1589: *Primitiae sacrae poeseos*, Monachi: Berg 1589. VD16 B 517.
- Regnart, *Corollarium missarum sacrarum* 1603: *Corollarium missarum sacrarum*, Francofurti: Steinius 1603. RISM A/IR 736.
- Regnart, *Mariale* 1588: *Mariale, hoc est: Opusculum sacrarum cantionum omnibus Beatissimae Virginis Mariae festivitibus*, Oeniponti: Johannes Paur 1588. RISM A/I R 733.
- Regnart, *Missae sacrae* 1602: *Missae sacrae*, Francofurti: Steinius 1602. RISM A/I R 734.
- Vivarius, *Carmen gratulatorium* 1595: *Carmen gratulatorium in honorem ... D. Iacobi Chimarrhaei Ruremundani*, Coloniae: Grevenbruch 1595. VD16 V 2849.
- *Musicalischer Zeitvertreber* 1609: *Musicalischer Zeitvertreiber, das ist, Allerley seltzame lecherliche Vapores vnd Humores ... von mehrerley fürtrefflichen Musicis mit 4. 5. 6. 7. vnd 8. stimmen componirt*, Nürnberg: Kaufmann 1609. RISM B/I 1609²⁸.

Address: Marta Vaculínová, Kabinet pro klasická studia Filosofického ústavu AV ČR, Na Florenci 1420/3, 110 00 Praha 1, Czech Republic
E-mail: vaculinova@ics.cas.cz

Address: Petr Daněk, Vysoká škola múzických umení v Bratislave, Hudobná a tanečná fakulta, Katedra teórie hudby, Zochova 1, 813 01 Bratislava, Slovak Republic
E-mail: petr.danek@volny.cz / danek@vsmu.sk

Laudatio ad mutetum. Jiří Bartholdus Pontanus z Braitenberka a hudební kultura rudolfínské doby¹

Marta Vaculínová – Petr Daněk

Na osobnost a působení Jiřího Bartholda Pontana z Braitenberka (50. léta 16. století – 20. 2. 1614) narazí každý badatel, který se z jakéhokoliv úhlu pohledu začne zabývat problematikou kultury v rudolfínské Praze. Není divu, Jiří Bartholdus byl typickým humanistou patriotického založení, byl to člověk vzdělaný, vlivný, názorově vyhraněný a agilní, který ve spojení se svými zájmy, prací a posláním udržoval řadu oficiálních i osobních vztahů. Nejinak tomu bylo i v souvislosti s hudebním životem císařského dvora, Prahy a vlastně i celého Českého království. Hudba mu byla nepochybně blízká a císařští hudebníci patřili k okruhu jeho přátel. Následující příspěvek by rád tuto úvahu doložil konkrétními zjištěními. Po krátkém nástupu Bartholdova života a díla se detailně zaměříme na jeho kontakty s hudebními skladateli a podáme přehled básnických děl, která se stala podkladem pro světská a duchovní moteta významných skladatelů rudolfínské doby Jacoba Regnarta, Jacoba Handla Galla, Philippa de Monte a Charlese Luythona.

Jiří Bartholdus Pontanus² pocházel ze severočeského královského města Most (latinsky *Pons*), podle kterého si zvolil své přízvisko. Prvního vzdělání se mu dostalo v rodném městě a již tehdy se u něho probudil zájem o historii. Po krátkém pobytu ve školách v Bechyni a v Horšovském Týně přešel na pražskou jezuitskou akademii, kde byl zapsán roku 1573.

1) Příspěvek vznikl v rámci projektu *Katolický intelektuál jako člen evropské komunity: Propojení hudby a poezie v díle Jiřího Bartholda Pontana z Braitenberka*, který byl financován z programu *Strategie AV 21, Anatomie evropské společnosti a řešení ve Filosofickém ústavu AV ČR*. Děkujeme Janu Pišnovi za pomoc při získávání kopií tisků.

2) Základní informace o Bartholdově životě a díle včetně výčtu starší literatury přináší TRUHLÁŘ, Antonín – HRDINA, Karel – MARTÍNEK, Jan – HEJNIC, Josef: *Rukověť humanistického básnictví I*, Academia, Praha 1966, s. 137–167 (zde i starší literatura; dále jen *Rukověť*); KOLÁŘOVÁ, Jana – DANĚK, Petr: *Bartholdus Pontanus, Georgius*, in: *Companion to Central and Eastern European Humanism, Vol. 2. The Czech Lands, Part 1*, ed. Lucie Storchová, De Gruyter, Berlin – Boston 2020, s. 145–159; dále např. *Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy. Katalog vystavených exponátů*, ed. Eliška Fučíková, Správa Pražského hradu, Praha 1997, zvl. s. 467–468; FLOOD, John L.: *Poets laureate in the Holy Roman Empire: a bio-bibliographical handbook*, De Gruyter, Berlin 2019, s. 1871; KOLÁŘOVÁ, Jana: *Básnické dílo Jiřího Bartholda Pontana*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2020 (dále KOLÁŘOVÁ).

Před koncem studií však byl vyžádán opatem Freytagem jako učitel v premonstrátském klášteře v Louce u Znojma, kde učil až do roku 1580. Poté se jeho spolužák ze studií Martin Medek ujal arcibiskupského úřadu, a to bylo pro Pontana impulsem k návratu do Prahy, zakončení studia a pokračování v další kariéře. Roku 1581 se stal arcibiskupským tajemníkem a od této chvíle byla jeho životní dráha vyznačena nepřetržitou řadou úspěchů. Ještě v témže roce byl jmenován kanovníkem vyšehradským, o rok později kanovníkem Metropolitní kapituly u sv. Víta. Zde jeho kariéra pokračovala – roku 1585 se stal scholastikem, rok nato byl zvolen děkanem a později také proboštem Metropolitní kapituly (1593).

Od císaře Rudolfa II. získal Pontanus nejen básnické vavříny (spojené s titulem *poeta laureatus*), ale roku 1588 i listinu, jíž byl nobilitován a kterou mu byl udělen erb a predikát z Braitenberka, podle hory poblíž Mostu (dnes Široký vrch), a krátce poté i titul a práva spojená s hodností císařského palatina (*comes Palatinus*). O rok později jej papež Sixtus V. jmenoval hrabětem svatého paláce a dvoru lateránského a později také apoštolským protonotářem.³ Jak už bylo řečeno, byl nejen nejbližším spolupracovníkem arcibiskupa Martina Medka (1581–1590), ale své postavení si zachoval i za jeho nástupců – Zbyňka Berky z Dubé (1592–1606), Karla z Lamberka (1606–1612) a Jana Lohelia (1612–1622), kdy zastával úřad generálního vikáře. Byl zkušeným řečníkem a zastupoval arcibiskupy při slavnostních kázáních u příležitosti významných událostí. Z titulu svého postavení a úřadu svědomitě prosazoval zájmy katolické církve. Těšil se důvěře císaře, jenž ho například pověřil dohledem nad úpravou některých prostor katedrály sv. Víta.⁴

Portrait of Jiří Bartholdus Pontanus at 52 years of age (1602) in a printed edition of his collection of sermons *Bibliotheca concionum*, Coloniae: Gymnicus 1625 /

Portrét Jiřího Bartholda Pontana ve věku 52 let (1602) v tisku jeho sbírky kázání *Bibliotheca concionum*, Coloniae: Gymnicus 1625

3) Rukověť, s. 137–139; PAŘEZ, Jan – POKORNÝ, Pavel. R.: *Liber instrumentorum – registra císařova palatina Jiřího Bartholda Pontana z Braitenberka*, in: *Facta probant homines*. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové, Scriptorium, Praha 1998, s. 325–339.

4) Více např. HONATKO, Anton F. M.: *Die kaiserl. königl. dann des Königreich's Böhmen Haupt und Metropolitan Kirche zu S. Veit ob dem Prager Schlosse*, Johann Seeger, Budweis [1833], s. 86 et passim.

Vedle Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic a Jana Dubravia patří právě Pontanus k našim nejvýznamnějším katolickým literárním tvůrcům předbělohorského období. V první fázi své literární činnosti se věnoval zejména poezii, která mu byla zároveň pomocníkem v kariérním postupu. Ve druhé fázi se Pontanus soustředil více na prózu, a to jak historickou (v níž se stal předchůdcem Balbína a Pešiny), tak na nábožensky vzdělavatelskou.⁵ Pominout nelze také Pontanova latinská kázání, která byla přetiskována a vydávána i po jeho smrti.

Na rozdíl od Hasištejnského a Dubravia byl Pontanus dosud spíše stranou domácího badatelského zájmu, který oživily až nedávné práce Jany Kolářové.⁶ Ze zahraničních badatelů jeho význam docenil např. Robert J. W. Evans ve své základní monografii k rudolfínskému období.⁷ Pontanovo jméno se také pravidelně objevuje ve studiích o rudolfínské hudbě a hudebnících. Můžeme jej bez zaváhání označit za básníka, s jehož texty jakožto podkladem pro hudbu dvorních skladatelů se setkáme v předbělohorských Čechách nejčastěji. Sám Pontanus byl na své kontakty s hudebníky hrdý a v rukopisných sbornících svých básní, dochovaných ve sbírce rukopisů pražské metropolitní kapituly, pečlivě poznamenával, pro kterého hudebníka byl text složen.⁸ Naopak v notových tiscích, které vydávali hudebníci sami, už zmínku o Pontanově autorství textů nenajdeme. Podobně jako jsme to již dříve ukázali v případě Jiřího Carolida, bylo autorství hudby v té době nadřazováno autorství textu.⁹ U některých textů bylo již dříve známo, že je Pontanus jejich autorem, další byly identifikovány nově na základě rejstříků incipitů sestaveného s pomocí jeho dochovaných rukopisů a tisků.

Bartholdovy kontakty s hudebníky

1. Jacob Regnart

Pravděpodobně v době pobytu v louckém klášteře, kde působil v letech 1575–1580,¹⁰ se Pontanus seznámil s francouzsko-nizozemským hudebníkem Jacobem Regnartem († 1599). Jeho první datovaný text pro Regnartovu skladbu má v roce 27. června 1575. V té době byl Regnart preceptorem císařských vokalistů. Jeho nadřízený Philippe de Monte, císařský kapelník, pomáhal v louckém klášteře zakládat hudební seminář.¹¹ V Bartholdových rukopisných

5) Soupis Pontanových děl uvádí *Rukověť*, s. 139–166, v tomto příspěvku se budeme soustředit pouze na ta, která nějak souvisí s hudbou.

6) KOLÁŘOVÁ, op. cit. v pozn. 2 (zde i další literatura).

7) EVANS, Robert J. W.: *Rudolf II and his World. A Study in Intellectual History 1576-1612*, Oxford University Press, Oxford 1973/1984, především s. 158–161; v českém překladu: *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve Střední Evropě 1576-1612*, Mladá fronta, Praha 1997, s. 193–196.

8) Praha, Knihovna pražské metropolitní kapituly, rukopisy sign. M 149/1, M 149/2, M 128 a C 121 (rozpis obsahu prvních tří uvádí *Rukověť*, s. 139–144; rozpis posledního stručně PODLAHA, Antonín: *Soupis rukopisů knihovny metropolitní kapitoly pražské*, 1. díl (A–E), Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1910, s. 316.

9) VACULÍNOVÁ, Marta – DANĚK, Petr: Vita ceu harmonia. Jiří Carolides, básník a skladatel mezi císařským dvorem a Novým Městem pražským, *Musicalia*, roč. 14, 2022, č. 1–2, s. 6–32 (anglická verze), s. 33–55 (česká verze) (dále VACULÍNOVÁ – DANĚK).

10) Starší literatura uvádí jako počátek působení rok 1576, což ale vyvrací texty datované v louckém klášteře, které se hlásí již k roku 1575.

11) K louckému klášteru a hudbě: KLIM, Adolf M.: *Die Musikschule in Kloster-Bruck. Kulturhistorische Skizze*, Moravia 1, 1878, s. 45–49; STRAKOVÁ, Theodora: *Jakob Handl-Gallus und die böhmischen Länder*, in: *Muzikološki*

sbornících (M 149/1 a 2) je zachováno ještě několik básnických textů označených jako podklady pro Regnartovu hudbu. Zhudebnění bylo dosud doloženo pouze u dvou Regnartových motet. Nejmladší je datováno rokem 1581. Jedná se o skladby příležitostné, dedikované zejména význačným duchovním hodnostářům, a to Sebastianu Freytagovi; Nikolau VII. Ruperti, jenž byl v letech 1574–1576 opatem cisterciáckého kláštera v Grüssau v Dolním Slezsku (dnešní Krzeszów); Martinu Medkovi k jmenování velmistrem řádu křížovníků s červenou hvězdou v roce 1580; Matthiasi Gehellovi (též Ghöl), když byl roku 1581 jmenován strahovským opatem. Kromě oslavných skladeb napsal Pontanus Regnartovi i duchovní básně s mariánskou tematikou, které byly později vydány ve sbírce duchovních motet *Mariale*.¹²

Z pohledu dějin literatury jsou velmi pozoruhodné krátké milostné básně, které Pontanus napsal Regnartovi pro neznámou dívku s básnickým jménem Blandina¹³ a byly pravděpodobně také zhudebněny. Jsou to básně velmi obdivné, ale prosté vši erotiky, a drží se v mezích „křesťanské počestnosti“, čímž připomínají milostnou poezii staršího Pontanova předchůdce, rovněž katolíka, Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic. Přesto je Pontanus později nejspíš pocítoval jako nevhodné a v rukopise je všechny dvěma tahy přeškrtnul. Délkou i strukturou se blíží textům Regnartových německých a italských světských písní,¹⁴ které byly v rudolfínské Praze a střední Evropě velmi populární. Je pravděpodobné, že se šířily v úpravách, a to i s českými texty.¹⁵ Neznáme však žádnou Regnartovu skladbu typu canzony či vilanelly, která by byla zkomponována na latinský text.

Pontanus věnoval Regnartovi dvě krátké básně k svátku sv. Jakuba (a tedy i jeho vlastnímu). Když Regnart odcházel roku 1582 na dvůr arcivévodý Ferdinanda do Innsbrucku, kde měl být od 9. dubna zástupcem kapelníka, daroval mu Pontanus zlatem zdobenou knihu mariánských modliteb s věnováním v podobě dvou elegických distich. Průvodní báseň napsal Pontanus do Regnartovy sbírky *Mariale* (1588) a další byla uveřejněna v posmrtně vydaném

zbornik, zv. XVII, Univerza v Ljubljani, Ljubljana 1982, s. 12; stručné zmínky STRAKOVÁ, Theodora: *Vokálně polyfonní skladby na Moravě v 16. a na začátku 17. století*. 3. *Hudební instituce na Moravě a jejich repertoár*, Časopis Moravského muzea, roč. 68, 1983, zvl. s. 151; KROUPA, Petr a kol.: *Premonstrátský klášter v Louce: dějiny, umělecká výzdoba, ikonologie*, Okresní úřad Znojmo 1997, s. 32; SEHNAL, Jiří – VYSLOUŽIL, Jiří: *Dějiny hudby na Moravě*, Muzejní a vlastivědná společnost, Brno 2001, s. 26; ECKL, Petr: *Šebestián Freytag z Čepiroh opat loucký (1533–1585)*, bakalářská práce, Cyrilometodějská teologická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2012, s. 18–19; ECKL, Petr – ŠEFERISOVÁ LOUDOVÁ, Michaela – VALEŠ, Tomáš: *Bonum opus: premonstráti v Louce (1190–1784) = Bonum opus: Die Prämonstratenser in Klosterbruck (1190–1784)*, Jihomoravské muzeum ve Znojmě, Znojmo 2020, s. 65.

12) *Mariale, hoc est: Opusculum sacrum cantionum omnibus Beatissimae Virginis Mariae festivitatis*, Oeniponti: Johannes Paur 1588. RISM A/I R 733.

13) Dívku toho jména předtím opěvoval např. německý protestantský básník Johann Posthius (1537–1597). Posthiem se také nejspíš Pontanus inspiroval, včetně slovních hříček se jménem dívky: „Blanditiis Blandina tuo blandire marito“ apod.

14) *Il primo libro delle Canzone Italiane*, Wien: Johann Mair 1574. RISM A/I R 738; *Kurtzweilige Teutsche Lieder*, Noribergae: Katharina Gerlach 1576. RISM A/I R 743 a řada dalších vydání.

15) TICHOTA, Jiří: *Deutsche Lieder in Prager Lautentabulaturen des beginnenden 17. Jahrhunderts*, Miscellanea musicologica, tomus XX, Univerzita Karlova, Praha 1967, s. 153–168; TICHOTA, Jiří: *Bohemika a český repertoár v tabulaturách pro renesanční loutnu*, Miscellanea musicologica, tomus XXXI, Univerzita Karlova, Praha 1984, zvl. s. 176–177, 190; nejnověji *Codex Jacobides*, Jiří Tichota – Jan Čížmář (eds.), Česká loutnová společnost – Národní muzeum, Brno – Praha 2020.

svazku *Missae sacrae* (1602–1603).¹⁶ Regnart se sbírku chystal vydat už v roce 1599, jak o tom svědčí datace jeho předmluvy císaři Rudolfovi II., ale zemřel dříve, než mohl tento úmysl naplnit. Ve stejné době Bartholdus zřejmě napsal průvodní báseň, v níž prosí Pannu Marii, aby (již tehdy nemocnému) Regnartovi dopřála dlouhá léta.

Vdova po hudebníkovi Anna věnovala Pontanovi třetí díl Regnartova *Corollarium missarum sacrarum* (1603).¹⁷ V předmluvě, jež následuje za dedikací Ferdinandu Štýrskému, děkuje Pontanovi za podporu, kterou prokazoval jejímu zesnulému manželovi a po jeho smrti také jí a jejím dětem. Je možné, že vydání pomohl u frankfurtského nakladatele Nicolaa Steina zprostředkovat Pontanův přítel, teolog Valentin Leucht, který přispěl průvodní básní do prvního svazku spolu s Bartholdem.

2. Jacobus Handl Gallus

Dalším hudebníkem se vztahem k louckému klášteru, v němž se nakrátko usadil po roce 1576,¹⁸ byl Jacobus Handl Gallus, o němž je známo, že tisk svých mší poslal opatu Freytagovi v roce 1581 a obdržel odměnu.¹⁹ Jeho spolupráce s Pontanem pravděpodobně spadá do doby, kdy už byli oba činní v Praze (Handl zde působil po příchodu z Olomouce jako kantor od roku 1586). Roku 1589 napsal Pontanus texty pro Handlovo *Epicedion harmonicum*,²⁰ soubor skladeb u příležitosti úmrtí zábrdovického opata Kaspara Schönauera a uvedení do funkce jeho nástupce Ambrože Telečského,²¹ jemuž je také tisk, vydaný v Praze u Jiřího Nigrina,²² dedikován. V neolatinistické literatuře byl dlouho považován za desideratum a vědělo se o něm pouze z Bartholdovy předmluvy ke sbírce *Panegyrica Iesu Christo*.²³ Muzikologové ho citují opakovaně a dlouhodobě,²⁴ i když edice, v níž musely být rekonstruovány dva chybějící tenorové hlasy, byla vydána jako dodatek v rámci souborné edice Handlova díla teprve

16) *Missae sacrae*, Francofurti: Steinius 1602. RISM A/I R 734. *Continuatio Missarum sacrarum*, Francofurti: Steinius 1603. RISM A/I R 735.

17) *Corollarium missarum sacrarum*, Francofurti: Steinius 1603. RISM A/I R 736.

18) CVETKO, Dragotin: *Iacobus Händl Gallus vocatus Carniolus*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana 1991, s. 23.

19) SCHRAM, Wilhelm: *Der Abt von Kloster-Bruck Freitag v. Cziepiroh (1573–1585)*, Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens, roč. 3, 1899, s. 313.

20) MOTNIK, Marko: *Jacob Handl-Gallus, Werk – Überlieferung – Rezeption mit thematischem Katalog*, Hans Schneider, Tutzing 2012, s. 658, č. 492 (dále MOTNIK).

21) HANDL GALLUS, Iacobus: *Undique flammatis / Epicedion harmonicum*, Marc Desmet – Marko Motnik – Klemen Grabnar (ed.), Monumenta artis musicae Sloveniae, Supplementa 4, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana 2015, s. XXXII (dále DESMET – MOTNIK). Desmet navazuje na heslo Josefa Mantuaního *Jakob Gallus*, *Cerkveni glasbenik*, roč. 14, 1891, s. 65 a poznamenává, že autorství je prokázáno pouze pro jeden ze tří textů, pod nímž je Pontanus v tisku podepsán. Také v předmluvě v tisku *Panegyrica Iesu Christo*, Coloniae: Grevenbruch 1593, A2a (dále *Panegyrica*) zmiňuje Pontanus jen gratulační báseň Telečskému. Vzhledem k dobové autorské praxi je však pravděpodobné, že napsal všechny tři texty, které na sebe obsahově navazují.

22) DANĚK, Petr: *Historické tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a instrumentální hudby v českých zemích do roku 1630*, KLP, Praha 2015, s. 35, č. 33 (dále DANĚK). Zde i starší literatura.

23) *Panegyrica*, op. cit. v pozn. 21. RISM A/I/4, s. 111. BOHATCOVÁ, Mirjam – HEJNIC, Josef: *Tiskař Jiřík Nigrin a jednolístové „Prorocství“ Jindřicha Demetriana*, Sborník Národního muzea – řada historická, 1981, č. 2, s. 123. *Rukověť*, s. 153.

24) EITNER, Robert: *Handl (Händl, Gallus) Jakob* [heslo], in: *Biographisch-Bibliographisches Quellen Lexikon der Musiker und Musikgelehrten*, sv. 5, Breitkopf & Haertel, Leipzig 1901, s. 14 a další literatura.

nedávno.²⁵ *Epicedion harmonicum* má poměrně rozsáhlou, rétoricky vystavěnou předmluvu, oslavující zemřelého opata a obracející se s dedikací na jeho nástupce,²⁶ a je otázka, zda na jejím textu nemohl spolupracovat Pontanus. Je velmi pravděpodobné, že byl autorem chronostichu, obsahujícího den a rok úmrtí opata Schönauera, jímž je předmluva zakončena.²⁷

Další Handlovou skladbou s Pontanovým textem, vydanou téhož roku, je *Nusquam tuta fides*,²⁸ otiskovaná v prvním svazku čtyřhlasých moralizujících madrigalů *Harmoniae morales* (1589)²⁹ a poté znovu bez notace v *Mantisse*.³⁰ Ze spolupráce Handl Gallus – Pontanus, kterou bychom mohli označit spíše za nárazovou, známe tedy v současné době čtyři skladby, všechny s notací.

3. Philippe de Monte

Texty, které Pontanus prokazatelně napsal pro Philippa de Monte, císařského kapelníka, jsou spojeny s Prahou a s dvorem Rudolfa II. Oba najdeme v příležitostné sbírce oslavných motet *Odae suavissimae* (cca 1600),³¹ věnovaných císařskému almužníkovi a dvornímu kaplanovi Jacobu Chimarraeovi. Jejich spolupráce však byla staršího data, jak dokazuje oslavná báseň na vysvěcení nového arcibiskupa Zdeňka Berky z Dubé roku 1593, k níž se nedochovala notace. Philippe de Monte věnoval tisk druhé knihy svých *Sacrarum cantionum* (1587)³² arcibiskupu Martinu Medkovi,³³ bylo by možné tam hledat zhudebněný Pontanův panegyrik na arcibiskupa, ale úvodní skladbou sbírky je původně gregoriánský chorál *Beatum virum Martinum antistitem*.³⁴ Zdá se tedy, že pracovní kontakty Pontana s císařským kapelníkem spadají až do doby, kdy byl Pontanus korunovaným básníkem a zastával v kruzích pražské katolické elity renomované postavení.

4. Charles Luython

Velmi zajímavá byla Pontanova spolupráce s Charlesem Luythonem. Zatímco ostatní hudebníci využívali Bartholdovy básně jen příležitostně, Luython ve spolupráci s ním vytvořil

25) DESMET – MOTNIK, op. cit. v pozn. 21.

26) Ibidem, ve slovinském překladu XII–XIV, v anglickém překladu XXX–XXXI; latinský originál a slovinský překlad uvádí ŠKULJ, Edo: *Gallusovi predgovori in drugi dokumenti*, Družina, Ljubljana 1991, s. 110–115.

27) HIC SILOē ZaberDoVICII praesVL reqVIESCIt / Caspar, LVX IanI: fertro trophea Deo. Edice ŠKULJ, op. cit. v pozn. 26, s. 214; anglický překlad DESMET – MOTNIK, op. cit. v pozn. 21, XXXI.

28) MOTNIK, op. cit. v pozn. 20, s. 626, č. 401.

29) RISM A/I H 1986; MOTNIK, op. cit. v pozn. 20, s. 41–43; DANĚK, op. cit. v pozn. 22, s. 35, č. 34.

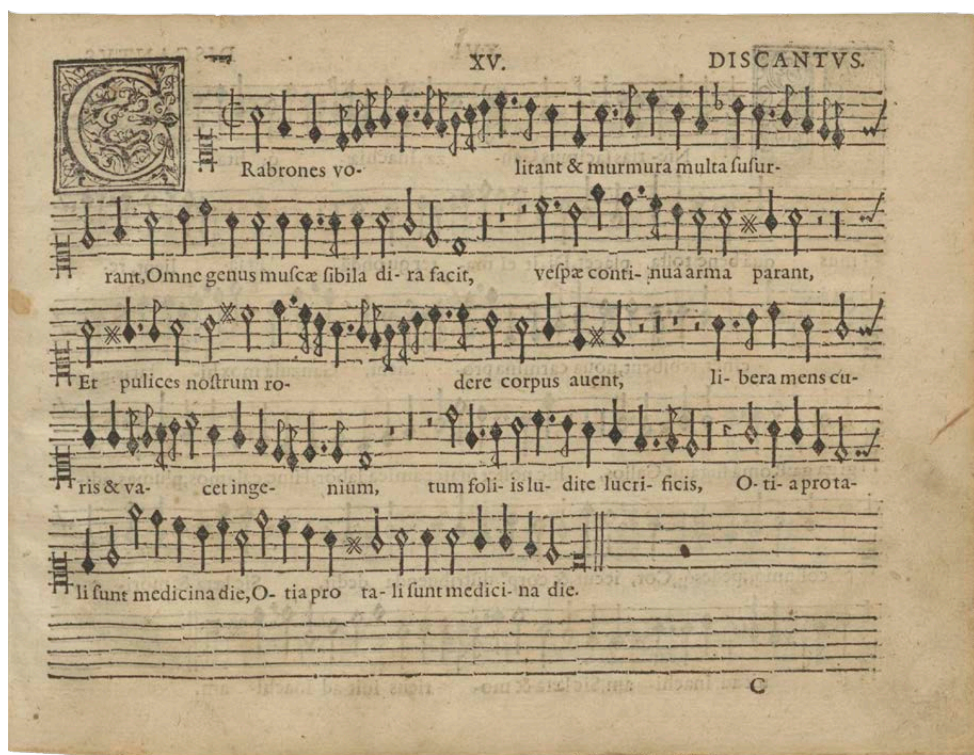
30) DESMET, Marc: *Façade et revers d'une architecture musicale solennelle. La structure de l'Epicedion Harmonicum de Jacobus Handl (Gallus) et ses énigmes non résolues*, De musica disserenda, roč. 10, 2014, č. 2, s. 113.

31) *Odae suavissimae in gratiam et honorem admodum reverendi ac illustris Domini D. Jacobi Chimarraei*, RISM B/I [cca 1610]³⁸. K upřesnění tiskaře a datace tohoto tisku JAKOUBKOVÁ, Petra: *Typografie hudebních tisků Jiřího Nigrina*, magisterská práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Praha 2014, s. 46–48. Doplňující informace VACULÍNOVÁ – DANĚK, op. cit. v pozn. 9, s. 48–49.

32) *Sacrarum cantionum cum sex vocibus quae vulgo motecta nuncupantur ... liber secundus* [Venezia: Angelo Gardano]. RISM A/I M 3321.

33) Edice dedikace VERBEKE, Demmy: *Latin Letters and Poems in Motet Collections by Franco-Flemish Composers (c. 1550–c. 1600)*, Brepols, Turnhout 2010, s. 185–186 (dále VERBEKE).

34) O Monteho dedikaci Medkovi GABRIËLS, Nele: *Dedicating Music: The Case of Philippus de Monte's Motet Prints*, Journal of the Alamire Foundation, roč. 3, 2011, č. 2, s. 199, edice VERBEKE, op. cit. v pozn. 33, s. 185–186.

Carl Luython: *Popularis anni jubilus*, Pragae: Nigrinus 1587

Discantus, motet / moteto *Crabrones volitant*, C1a

Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu (PL-WRu), shelf mark / sign. Mus. 460d (50594 Muz)

celý cyklus skladeb k lidovým svátkům křesťanského roku nazvaný *Popularis anni jubilus* (1587).³⁵ V předmluvě arcivévodovi Arnoštovi vysvětluje název sbírky tak, že v určité pevně stanovené dny v roce se všechen lid oddává obzvláštní veselosti a povznesení ducha a různým obřadům nebo hodování. Proto si pospíšil, aby mohl vydat a dedikovat arcivévodovi tento nový druh zpěvu (*novum cantandi genus*).³⁶ Nejednalo se o novinku z pohledu hudby, jsou to standardní moteta, novátorství je třeba spatřovat spíše v textech a jejich kompozici, v níž jsou mezi svátky světců podle kalendářního roku připomínány též lidové zvyky a tradice. Sbírkou je tak velmi zajímavým pramenem i z hlediska etnografického.

O tom, že autorem textů je Pontanus, jehož jméno v Luythonově sbírce není uvedeno, podává svědectví sám básník roku 1594 ve své kolekci básní nazvané originálně *Mantissa* (Bezcenný přídavek).³⁷ V ní také velkou část svých textů uveřejnil, další najdeme v jiných

35) Pontana jako autora textů identifikoval již dříve Bohumír Jan DLABAČ: *Luyton, Karl* [heslo], in: *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien* 2, Haase, Prag 1815, s. 241–242, a po něm SMIJERS, Albert: *Karl Luython als Motetten-Komponist*, Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis, Amsterdam 1923, s. 22 (dále SMIJERS). Nejnověji HONISCH, Erika Supria: *Drowning Winter, Burning Bones, Singing Songs: Representations of Popular Devotion in a Central European Motet Cycle*, *The Journal of Musicology*, roč. 34, 2017, č. 4, s. 559–609 (dále HONISCH).

36) *Popularis anni jubilus*, Pragae: Nigrinus 1587, A1b. RISM A/I L 3116.

37) *Mantissa vel appendix elucubrationum poetiarum Pontanarum*, Francofurti: Bassaeus 1595.

tištěných Pontanových básnických sbírkách.³⁸ Luython též využil jednu Pontanovu oslavnou báseň na Jacoba Chimarrahaea, která byla zařazena do výše zmíněného tisku *Odae suavissimae*. O tom, že spolupráce Pontana a Luythona byla staršího data, svědčí dvě skladby, k nimž se dochoval pouze text bez notace – první byla napsána roku 1583 a je oslavou arcibiskupa Martina Medka, druhá obsahuje chválu arcibiskupa Zbyňka Berky z Dubé a podobně jako panegyrické moteto Philippa de Monte mohla vzniknout v době vysvěcení Berky na arcibiskupa roku 1593. Kontakty obou jsou doloženy ještě roku 1603, kdy Luython dedikoval Pontanovi vydání svých *Sacrarum cantionum*.³⁹ V předmluvě vyzdvihuje Pontanovu lásku k hudbě. Jistě ne náhodou do této sbírky zařadil jednu zhudebněnou starší Pontanovu báseň hned na druhé místo za píseň *Regina caeli*, která svou tematikou Bartholdovi jako ctiteli mariánského kultu nepochybně konvenovala.⁴⁰

Dalším hudebníkem, s jehož jménem se v Pontanově básnické tvorbě setkáme, je rodák z Opole Šimon Barjona Madelka, pro něhož Pontanus napsal hříčku na jméno a příjmení. V Barjonových tištěných dílech však žádná stopa po kontaktech s Pontanem nebyla nalezena. Oba spojuje jméno Jana Meusköniga (též Mäuskönig), opata premonstrátského kláštera v Teplé, jemuž dedikovali své skladby.⁴¹ Jeho první torzovitě dochovaný tisk čtyřhlasých *Magnificat* a zhudebnění žalmu č. 20 *Exaltare Domine* (Praha 1581)⁴² byl dedikován opatu z Teplé Meuskönigovi.

Závěr

Z předbělohorských básníků to byl právě Jiří Bartholdus Pontanus, který měl nejrozsáhlejší kontakty s hudebníky a napsal pro ně nejvíce známých textů. Jednalo se o příležitostné skladby, zejména gratulace duchovním hodnostářům, nejčastěji arcibiskupům a opatům významných klášterů, kolem roku 1600 pozorujeme zvýšenou Pontanovu básnickou aktivitu na císařském dvoře, která se odráží zejména v jeho účasti na gratulačních sbornících (textových i notovaných) císařskému kaplanovi Jacobu Chimarraheovi. Ten byl v té době velmi vlivným mužem jak z pohledu hudebníků, neboť byl ve dvorské hierarchii správcem císařské kapely, a také z pohledu básníků – právě Chimarraheus měl na starosti udílení básnického vavřínu císařským básníkům a s tím spojené obřady, kterých se kromě kandidáta účastnili již jmenovaní *laureati*.

38) *Primitiae sacrae poeseos*, Monachii: Adamus Berg 1589; *Panegyrica*, op. cit. v pozn. 21. Identifikaci všech textů uvádíme v příloze.

39) *Selectissimarum sacrarum cantionum sex vocibus compositarum ... fasciculus primus*, Pragae: Nigrinus 1603. RISM A/I/ L 3117; SMIJERS, op. cit. v pozn. 35, s. 36; DANĚK, op. cit. v pozn. 22, s. 39, č. 56; BILWACHS, Jan: *Motetová tvorba Carla Luythona v hudebním tisku Selectissimarum sacrarum cantionum ... fasciculus primus (1603)*, diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Praha 2017.

40) Edice předmluvy VERBEKE, op. cit. v pozn. 33, s. 233–235.

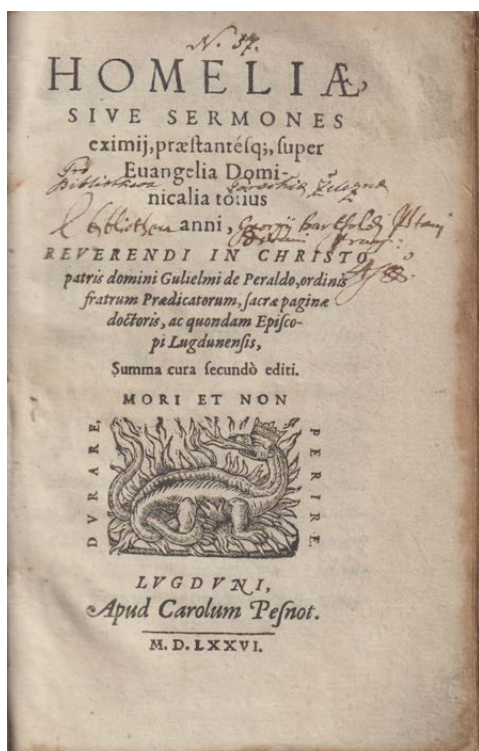
41) Madelka v roce 1581 věnoval Meuskönigovi svou, dnes fragmentárně dochovanou, sbírku *Canticum Beatissimae Virginis Mariae exornatum quatuor vocibus*, Pragae: Nigrinus 1581. RISM A/I B 927; DANĚK, op. cit. v pozn. 22, s. 32, č. 14. Pontanus se znal s Meuskönigem z doby pobytu v Louce, již jako opatovi mu dedikoval svou *Vita Hroznatae* (1581). K Madelkovi více: MADELKA, Simon Bar Jona: *Sedm kajících žalmů pětihlasem vyzdobených*, předmluva Jakub Michl, Editio Bärenreiter, Praha 2007.

42) Jedná se o *Canticum Beatissimae Virginis Mariae*, viz výše.

Po roce 1600 už spolupráce Pontana s hudebníky prakticky není doložena konkrétními texty a do roku 1603 se odráží pouze v dedikacích notových tisků. Je to možné vysvětlit tím, že z Pontanových vrstevníků z řad hudebníků jej přežil pouze Luython († 1620), Handl Gallus umírá 1591, Regnart 1599 a de Monte 1603. Dalšími důvody může být také to, že po dosažení vlivného postavení v církevní hierarchii přestala být pro Pontana příležitostná poezie, kterou dříve využíval jako podpůrný prostředek kariérního růstu, z tohoto pohledu užitečná. Po roce 1600 v jeho díle začíná získávat převahu náboženská próza.

Pontanus nebyl jediným básníkem, který měl v rudolfínské době blízko k hudbě a hudebníkům – z jeho současníků je třeba jmenovat Salomona Frencelia, jehož texty použil Jacobus Handl Gallus,⁴³ Camillo Zanotti nebo Vincentius Neritus.⁴⁴

Bartholdovy básně použité pro zhudebnění mají jedno společné: jedná se o kratší útvary o několika málo verších v elegickém distichu nebo řídkěji daktylském hexamtru (jen jednou se setkáváme se sapfickou strofou, v tomto případě bychom jedině mohli mluvit o ódě). Hexametry a disticha mají poměrně dlouhé verše a jsou svým rytmem vcelku monotónní, čímž pro zhudebnění nepředstavují ideální podklad. Podíváme-li se na sbírky duchovních motet rudolfínských hudebníků, vidíme, že daleko spíše než básně s klasickými římskými metry bývají zhudebněny běžné a posluchačům dobře známé texty Písma nebo také starší tradiční latinské rýmované texty. Konečně k rýmované poezii se po krátkém období

Guillemus Peraldus: *Homelie sive sermones*, Lugduni: Charles Pesnot 1576

Title page with the ownership inscription of Jiří Bartholdus Pontanus z Braitenberka / Titulní strana s vlastnickým přípisem Jiřího Bartholda Pontana z Braitenberka
Private collection / Soukromá sbírka

43) MOTNIK, op. cit. v pozn. 20, s. 39–41.

44) Průvodní báseň Salomona Frencelia a pravděpodobně i jeho latinské texty obsahuje sbírka madrigálů věnovaná v Praze 1589 Vilému z Rožmberka a vydaná v Norimberku: *Madrigalia tam italica, quam latina, nova prorsus, quinque, sex, et duodecim, vocibus discriminata*, Noribergae: Katharina Gerlach 1590. RISM A/I Z 78. Viz HORYNA, Martin: *Vilém z Rožmberka a hudba*, in: *Život na dvoře a rezidenčních městech posledních Rožmberků*, Václav Bůžek (ed.), *Opera historica*, roč. 3, 1993, s. 257–264; SCHREIB, Jan: *K hudebnímu mecenátu posledních Rožmberků*, *Opera historica*, roč. 4, 1995, s. 81; LINDELL, Robert: *Camillo Zanotti's Madrigalia tam Italica quam Latina (1590) as Rudolfin State Art*, in: *Prag um 1600. Beiträge zur Kunst und Kultur am Hofe Rudolfs II.*, Eliška Fučíková (ed.), Freren, Luca 1998, s. 193–199. Ve sbírce *Odae suavissimae* [Praha 1600], Cl. a, je Frenceliova báseň *Quod domat divino* ve zkrácené podobě zhudebněna autorem podepsaným jako „Vincent. Neritus, Sacel. Caes.“

odporu k rýmu jako neklasickému prvku vrací v druhé polovině 16. století i básníci, kteří se inspirovali nejen středověkou náboženskou poezií, ale zejména vernakulární duchovní písní.

Můžeme si také položit otázku, jaké jazykové znalosti měli rudolfínští skladatelé, s nimiž Pontanus spolupracoval? Podle básní adresovaných Regnartovi a vyjadřujících jistou duchovní spřízněnost a důvěrnější přátelství bychom mohli usuzovat, že Regnart latinsky uměl dobře. Totéž se týkalo Jacoba Handla Galla, jenž si vybíral latinské texty pro své skladby vědomě a s rozmyslem. Už méně bychom to asi mohli tvrdit o Philippu de Monte, orientovaném na italštinu a francouzštinu (zhudebňoval např. básně Pierra de Ronsard), nebo o Charlesi Luythonovi. Možná i proto ve skladbách sbírky *Popularis anni jubilus* hudební stránka ne vždy koresponduje se stránkou textovou. Navíc při vícehlasém provedení skladeb ani latiny znalý posluchač nemůže v úplnosti porozumět neznámému novému textu. Je tedy otázka, zda v tomto případě byly důležitější texty nebo hudba, a do jaké míry se v případě tisku jednalo spíše o reprezentativní dar. Odpověď na to by nám mohl dát i průzkum receptce jednotlivých skladeb, která je až na skladbu o martinské huse prakticky zanedbatelná.⁴⁵

V budoucnu se jistě podaří najít další skladby na Pontanovy texty a možná se objeví i dosud neznámé notované tisky či rukopisy, k nimž Pontanovy básně posloužily jako podklad.

Příloha: Seznam Pontanových textů pro hudebníky a o nich

Jednotlivé texty jsou evidovány incipitem, rukopisným nebo tištěným pramenem, a pokud jsou známi, jsou uvedeni i adresáti, jimž byla skladba určena, případně datace.

Jacobus Regnart

s notací

Me tua mors, pie Christe iuuet, tua vulnera Christe. Regnart, *Mariale* 1588, s. 22–24, viz PASS, Walter: *Thematischer Katalog sämtlicher Werke Jacob Regnarts (c. 1540–1599)*, Böhlau – Nachfolger, Wien 1969, č. 149 (dále PASS); Pontanus, *Oratio metrica, Orationum et carminum fasciculus* 1591, L3a.

O quam te memorem dulcissima virgo Maria. 6 d. Pontanus, Ad b. Virginem pro Regnardo. M 128, 76^r; Regnart, *Mariale* 1588, s. 42–43 (PASS, č. 198).

Bis sex Herculei miracula tanta labores. 4 d. Vivarius, *Carmen gratulatorium* 1595 (iniciály G. B.), *Odae suavissimae* (:) 1b–2a.

bez notace

Fluctibus iam miseris navis Petrina rotatur. 7 hex. Pontanus, *Laudatio ad mutetum ... Iacobo Regnardo*, M 149/1, 65^v (pro Sebastiana Freytaga, 27. června 1575).

Redde seque cultusque Deo praeberere sacratio. Pontanus, *Cuidam abbati petente Regnardo*, 6 hex. s akrostichem, mezostichem a telestichem: R. D. Nicolaus D.n. abbas Grissoviensis vivat M 149/1, 83^r (pro opata benediktinského kláštera v Grüssau Nikolaa VII. Ruperti, ve funkci 1574–1576).

45) Zatím známe o málo pozdější přetisky tří básní ve sbírce *Musicalischer Zeitvertreiber, das ist, Allerley seltsame lecherliche Vapores vnd Humores ... von mehrerley fürtrefflichen Musicis mit 4. 5. 6. 7. vnd 8. stimmen componirt*, Nürnberg: Kaufmann 1609. RISM B/I 1609²⁸. Podrobně v příloze tohoto článku.

Festa dies Wenceslai redit annua sancti. Pontanus, Wenceslao Fronto, canonico Pragensi, in natalitiis. Muteta ad Iacobum Regnardum. M 149/2, 41^v (kanovníku pražské metropolitní kapituly Václavu Frontonovi).

Dorotheam Lescherus habet, sua gaudia usque. In nuptias M. Michaelis Lescheri et Dorotheae Oenobarbiadae viduae. 4 d. Muteta Iacobo Regnardo. M 149/2, 42^v (věnováno k sňatku snad Michaelu Lescherovi z Weispachu cca 1580).

Stellea religio gaude, datur aethere praeses. 4 d. Pontanus, Pro d. Martino, generali crucigerorum ad mutetum pro Regnardo. M 149/2, 45^v; Pontanus, *Panegyrica pontificibus* 1593, D2a (Martinu Medkovi ke zvolení velmistrem řádu křižovníků s červenou hvězdou roku 1580).

Gloria sit summae Triadi, novus annus abivit. Pontanus, Ad mutetum Iacobo Regnardo pro d. abbate Strahoviensi 1581. M 149/2, 45^v (strahovskému opatovi Matthiasi Gehellovi).

Martine Antistes Boemorum amplissime praesul. Nedokončený text básně Martinu Medkovi, možná také určený ke zhudebnění, na téže straně.

básně věnované Regnartovi

Virgo pudica, decus patris spes magna parentum; Est tibi forma potens o spes Blandina parentum; Blanda tenella, decens gracilis Blandina pudica; Cedat Penelope, cedat Virginia cedat. Pontanus, In laudem virginis cuiusdam. In gratiam Iacobi Regnardi scripta. 4 krátké básně Blandině, přeškrtnuté (3+1+1+2 d.), M 149/1, 71^r.

Deduc Regnardum coeli regina Maria. Domino Regnardo in discessu in librum, quem auro compactum dedi Fraternitatis ..., M 149/2, 65^r (veršovaná dedikace knihy mariánských modliteb Regnartovi na jeho odchodu do Innsbrucku roku 1582).

Annua dum redeunt Jacobi nunc festa beati – Alter natorum Zebedaei nomina Christi. 4+1 d. Pontanus, Iacobo Regnardo in festo s. Iacobi; Aenigmaticum, M 128, 37^r (dvě básně Regnartovi k svátku).

Egretere o tandem foelix Mariale sub auras – Christiadum matri votivas concino laudis (Ad Zoilum). Regnart, *Mariale* 1588, A2b (průvodní básně k tisku).

Ut Mariale canas, aegro sanctissima virgo. Regnart, *Missae sacrae* 1602, Aa4a (průvodní báseň z roku 1599, další básni přispěl Pontanův přítel Valentin Leucht).

dedikace

Vdova po Regnartovi Anna věnovala Ferdinandovi Štýrskému a Pontanovi třetí díl posmrtně vydaných mší *Corollarium missarum sacrarum* 1603, dedikace Pontanovi na A3ab datovaná v Mnichově v srpnu 1603.

Jacobus Handl Gallus

s notací

[Ergo iaces claustru ereptus Caspare tuisque – Legitimo successori gratemur ovantes]⁴⁶ – Ambrosi selecte Deo, dignissime praesul. Handl Gallus, *Epicedion harmonicum* 1589 (ed. DESMET – MOTNIK, op. cit. v pozn. 21).

46) U částí uvedených v závorce není Pontanovo autorství zatím prokázáno, ale je pravděpodobné.

Nusquam tuta fides. Handl Gallus, *Harmoniae morales* 1589, č. 11 (viz DESMET, op. cit. v pozn. 20, s. 13); Pontanus, *Mantissa* 1594, s. 23.

Philippe de Monte

s notací

Ebria Virtutem risit Fortuna favore. Pontanus, M 128, 67^v; Pontanus, *Panegyrica magnatibus* 1595, D4b–D5a: Symbolum reverendi domini Jacobi Chymarrhaei, Caes. Elem. Donat [sic!] omnia virtus; *Odae suavissimae* č. XI, B4b.

O jubar Hesperidum toto decus orbe coruscans. 4 d. Pontanus, Aliud (pro Chymarrhaeo). M 128, 72^v; Vivarius, *Carmen gratulatorium* 1595, E2a; *Odae suavissimae* č. XXIV, E3b–E4a.

bez notace

Suscepto tandem pastore Bohaemia gaude. Epigramma in consecrationem ... Sbignei, ... archiepiscopi Pragensis etc., Philippi de Monte musica exornatum. Pontanus, *Episcoporum* 1593, F1a (blahopřání Zbyňku Berkovi z Dubé k vysvěcení na arcibiskupa).

Charles Luython

s notací

Popularis anni jubilus – jednotlivé skladby a jejich textová vydání:

- Annuus exactis defluxit mensibus orbis – Morbus edax fugiet. Luython, *Popularis* 1587, A2ab; Pontanus, *Mantissa* 1594, s. 2; *Panegyrica Iesu Christo* 1595, B2b.
- Officiis socii iam nunc insistite vestris – Rex ego praecipio – Rex noster vivat – Tympana dent sonitum. Luython, *Popularis* 1587, A3a–A4b; Pontanus, *Mantissa* 1594, s. 2–4; *Musicalischer Zeitvertreber* 1609, XXXI.
- Coniugio addicti socii – Chare sodalis, ave. Luython, *Popularis* 1587, B1ab; Pontanus, *Mantissa* 1594, Bacchides huc veniant, s. 4; *Musicalischer Zeitvertreber* 1609, XXXII–XXXIII.
- Extulimus mortem. Luython, *Popularis* 1587, B2a; Pontanus, *Mantissa* 1594, s. 5.
- Diffuge, tristis hiems – Tu friges. Luython, *Popularis* 1587, B2a–B3a; Pontanus, *Mantissa* 1594, s. 14.
- Plaudite Christicolae – Et vos ruricolae. Luython, *Popularis* 1587, B3b–B4a; Pontanus, *Mantissa* 1594, s. 5–6.
- Annuia Iohannis Baptistae. Luython, *Popularis* 1587, B4b; Pontanus, *Mantissa* 1594, s. 6.
- Crabrones volitant. Luython, *Popularis* 1587, C1a; Pontanus, *Mantissa* 1594, s. 6.
- Inferias facimus ganzae – Haec est illa dies. Luython, *Popularis* 1587, C1b–C2a; Pontanus, *Mantissa* 1594, s. 7; *Musicalischer Zeitvertreber* 1609, XXXIII–XXXV.
- Beatus ecce Nicolaus – Ad templa lectum. Luython, *Popularis* 1587, C2b–C3a; Pontanus, *Mantissa* 1594, s. 7–8.
- Salve beate infantule – Mater refundit canticum – O nate mi dulcissime. Luython, *Popularis* 1587, C3b–C4a; Pontanus, *Panegyrica Iesu Christo* 1593, B2b. Část „Salve beate infantule“ je navíc obsažena v Pontanově tisku *Primitiae sacrae poeseos* 1589, D5a, viz HONISCH, op. cit. v pozn. 35, s. 590–591.

Gaude inter reliquos Iacobi ad festa patroni. Pontanus, *De s. Iacobo pro d. Chymaraeo*. M 128, 72^v; Vivarius, *Carmen gratulatorium* 1595, E1b; *Odae suavissimae* č. XIV, C2b (Jacobu Chimarrhaeovi).

Templa congaudent meritis beatis. Pontanus, *De S. Georgio ... pro Carlo Luyton*, M 128, 70^v; Luython, *Selectissimarum cantionum* 1603, A2b.

bez notace

O magne antistes merito celebrande Bohemis. Pontanus, *Puero cuidam ad reverendissimum pro muteta. Anno 83 pro Carlo Luyton*. M 149/2, 70^v (pro Martina Medka).

O verae vitae, atque alimenti tessera, quercus. Pontanus, *Aliud in quercum, arma illustris familiae, a Carolo Luyton harmonia donatum. Episcoporum* 1593, F1b (arcibiskupu Zbyňku Berkovi z Dubé k vysvěcení).

dedikace

Luython dedikoval Pontanovi tisk *Selectissimarum cantionum* 1603 (edice předmluvy VERBEKE, op. cit. v pozn. 33, s. 233–235).

Pro neznámého skladatele – bez notace

Plangebant Musae et lamentabantur o alme. 6 d. Pontanus, *Pro muteta ad episcopum Olomucensem*. M 128, 37^v; Pontanus, *Pro muteta ad eundem, Panegyrica pontificibus* 1593, E4a (biskupu Stanislavu Pavlovskému).

Attilius vivit, vivit cum laude Camillus. 4 d. Pontanus, *In symbolum reverendissimi Lucensis (abbatis). Ad mutetum*. M 149/2, 18^r (na symbolum Sebastiana Freytaga *In adversis constantia duro*).

Te chorus noster generose coetus. 3 sapf. Pontanus, *Sapphica cantata*, M 149/2, 44^r (píseň na uvítanou pro moravského hejtmana Jana Haugvice z Biskupic a podkomořího Mikuláše z Hrádku v Louce, cca 1579).

Accinite Aoniae genialia festa sorores. 4 d. Pontanus, *Epithalamium Georgio Bisticeno. Pro muteta*. M 128, 71^r (zatím neidentifikovanému Jiřímu Bystrickému, cca 1583).

Básně věnované dalším hudebníkům:

Si stat contra hostis foenissima spicula Christus – Non mihi multa Mydae. 12 hex. + 4 d. Pontanus, *D. Simonis Barionae Oppoliensis compositoris nomen et cognomen*, M 149/1, 22^{r-v} (Šimonu Barjonovi Madelkovi, v akrostichu jméno „Simon Bariona“).

Soupis zkráceně citovaných rukopisů a tisků

- M 149/1, M 149/2, M 128: signatury rukopisů Praha, Knihovna pražské metropolitní kapituly.
- Handl Gallus, *Epicedion harmonicum* 1589: *Epicedion harmonicum piae et nunquam intermoriturae memoriae, Caspari Abbatis Zabrdovicensis ac Syloensis ... vita functi ... Ambrosio Teleczeno*, [Pragae: Nigrinus]. RISM A/I H 1984. DANĚK, s. 35, č. 33.
- Handl Gallus, *Harmoniae morales* 1589: *Quatuor vocum liber I, harmoniarum moralium, quibus heroica, facetiae naturalia, quotlibetica, tum facta fictaque poetica ... admixta sunt*, Pragae: Nigrinus 1589. RISM A/I H 1983. DANĚK, s. 35–36, č. 34.

- Luython, *Popularis* 1587: *Popularis anni jubilus*, Pragae: Nigrinus 1587. RISM A/I L 3116. DANĚK, s. 34, č. 26.
- Luython, *Selectissimarum cantionum* 1603: *Selectissimarum sacrarum cantionum sex vocibus compositarum ... fasciculus primus*, Pragae: Nigrinus 1603. RISM A/I/ L 3117. DANĚK, s. 39, č. 56.
- Pontanus, *Episcoporum* 1593: *Episcoporum et Archiepiscoporum Pragensium hystoria brevissima cum oratione gratulatoria in consecrationem D. Sbignei, Archiepiscopi Pragensis*, Pragae: Nigrinus 1593. BCBT 31811.
- Pontanus, *Mantissa* 1594: *Mantissa vel appendix elucubrationum poeticarum Pontanarum*, Francofurti: Bassaeus 1595. VD16 B 510.
- *Odae suavissimae: Odae suavissimae in gratiam et honorem admodum reverendi ac illustris Domini D. Jacobi Chimarrhaei*. RISM B/I [cca 1610]¹⁸. Datace spíše „paulo post 1601“.
- Pontanus, *Orationum et carminum fasciculus* 1591: *Orationum et carminum funebrium fasciculus*, Monachi: Montanus 1591. VD16 ZV 32107.
- Pontanus, *Panegyrica Iesu Christo* 1595: *Panegyrica Iesu Christo ... nec non beatissimae virgini, matri ... sacra*, Coloniae: Grevenbruch 1595. VD16 B 513.
- Pontanus, *Panegyrica pontificibus* 1593: *Panegyrica sanctissimis pontificibus et praelatis ecclesiasticis sacrata*, Coloniae: Grevenbruch 1593. VD16 B 516.
- Pontanus, *Primitiae sacrae poeseos* 1589: *Primitiae sacrae poeseos*, Monachi: Berg 1589. VD16 B 517.
- Regnart, *Corollarium missarum sacrarum* 1603: *Corollarium missarum sacrarum*, Francofurti: Steinius 1603. RISM A/I R 736.
- Regnart, *Mariale* 1588: *Mariale, hoc est: Opusculum sacrarum cantionum omnibus Beatissimae Virginis Mariae festivitatis*, Oeniponti: Johannes Paur 1588. RISM A/I R 733.
- Regnart, *Missae sacrae* 1602: *Missae sacrae*, Francofurti: Steinius 1602. RISM A/I R 734.
- Vivarius, *Carmen gratulatorium* 1595: *Carmen gratulatorium in honorem ... D. Iacobi Chimarrhaei Ruremundani*, Coloniae: Grevenbruch 1595. VD16 V 2849.
- *Musicalischer Zeitvertreber* 1609: *Musicalischer Zeitvertreiber, das ist, Allerley seltzame lecherliche Vapores vnd Humores ... von mehrerley fürtrefflichen Musicis mit 4. 5. 6. 7. vnd 8. stimmen componirt*, Nürnberg: Kaufmann 1609. RISM B/I 1609²⁸.

Adresa: Marta Vaculínová, Kabinet pro klasická studia Filosofického ústavu AV ČR, Na Florenci 1420/3, 110 00 Praha 1, Česká republika
E-mail: vaculinova@ics.cas.cz

Adresa: Petr Daněk, Vysoká škola múzických umení v Bratislave, Hudobná a tanečná fakulta, Katedra teórie hudby, Zochova 1, 813 01 Bratislava, Slovenská republika
E-mail: petr.danek@volny.cz / danek@vsmu.sk